

Van daar na waar? 'n Oorsigtelike blik op die herstandaardiseringsdebat van Afrikaans

Earl Basson

Earl Basson, Departement Afrikaans en Nederlands, Universiteit Stellenbosch

Opsomming

Standaardafrikaans geniet sedert 1925 tot vandag hoëtaalvormstatus terwyl ander variëteite, wat hoofsaaklik met bruin Afrikaanssprekendes geassosieer word, 'n laetaalvormstatus het. Dit is 'n gevolg van die invloed van Afrikanernasionalisme op die standaardisering van Afrikaans, waartydens die heterogeniteit van die Afrikaanse spraakgemeenskap misken is. Sedert die laat 1980's was daar verskeie gesprekke oor die heroriëntasie, oftewel die herstandaardisering, van Afrikaans. Dit behels die daarstelling van 'n standaardvariëteit wat enersyds losgewikkel is van die Afrikanernasionalistiese ideologie, maar wat andersyds die totaliteit van die Afrikaanse spraakgemeenskap weerspieël.

Ondanks die entoesiasme vir só 'n (hersiene) standaardvariëteit was daar destyds en is daar vandag steeds onduidelikheid oor hoe om Afrikaans te herstandaardiseer. Hierdie onduidelikheid is 'n gevolg van die uiteenlopende hantering van die begrip *herstandaardisering*. Ten einde dié onduidelikheid te belig, word die voorstelle deur Van den Heever (1987), Van Rensburg (1991, 1992), De Wet (1997), Willemse (2009), Hendricks (2011, 2016, 2017) en Odendaal (2012) bespreek, asook meer onlangse beskouings oor herstandaardisering deur Le Cordeur (2020), McLachlan (2020), Van Coller en Steyn (2020) en Van Huyssteen (2020).

Om die behoefte aan 'n herstandaardiseringsprojek beter te begryp, word die begrip *standaardtaalideologie* onder die loep geneem. Hieruit volg 'n bespreking van Bourdieu (1977:650) se beskouing van die skoolstelsel as 'n ruimte wat die standaardtaalideologie handhaaf en sodoende die standaardtaal as die enigste legitieme taal voorhou. Binne die Afrikaans-klaskamer word Standaardafrikaans ook voorgedra as die enigste legitieme vorm van Afrikaans, terwyl variëteite soos Kaapse Afrikaans in so 'n mate gestigmatiseer en gedelegitimeer is dat daardie stigmas – te wete dat Kaapse Afrikaans onbeskaafd, onderontwikkel en onsigbaar is – vandag nog aan dié variëteit kleef. Ter afsluiting, om hierdie stigmas teen te werk en Kaapse Afrikaans te legitimeer sodat dit as 'n voedingsbron gebruik kan word om die huidige standaardvariëteit te verbreed, stel ek voor dat Kaapse Afrikaans in

skoolhandboeke opgeneem moet word. Deur Kaapse Afrikaans in Afrikaans-skoolhandboeke op te neem, word die geleentheid geskep om Afrikaans as die somtotaal van sy variëteite aan te bied en ook om die variëteite as legitieme taalsisteme te vestig.

Trefwoorde: Afrikaans-klaskamer; herstandaardisering; Kaapse Afrikaans; legitieme taal; skoolhandboeke; Standaardafrikaans; standaardisering; standaardtaal; standaardtaalideologie

Abstract

From there to where? An overview of the restandardisation debate of Afrikaans

Standard Afrikaans has enjoyed high language form status since 1925, while other varieties, which are mainly associated with coloured Afrikaans speakers, have low language form status. This is a consequence of the influence of Afrikaner nationalism on the standardisation of Afrikaans, during which Afrikaans was standardised based on a variety that was used mainly by white Afrikaans speakers. Since the late 1980s Standard Afrikaans has been in the spotlight due to questions about the validity of the standard variety (Odendaal 2014:658). The investigations into the validity of Standard Afrikaans as representative of the entire Afrikaans-speaking community came mainly from the educational sphere (Nöthling 1996:1). In a study by the School of Education at the University of Cape Town on the image of language reality in textbooks for Afrikaans Home Language (then Afrikaans First Language), role players in the education sector described the school textbooks as exclusive, Afrikaner-centred and alienating (Botha 1990:5). Similar sentiments emerged in Van de Rhee's (1992:277–9) investigation in which he reports on how educators and learners experience school textbooks such as *Ons moedertaal* and *Afrikaans my taal* as alienating, and especially highlighted idiomatic expressions described as removed from their lived realities.

Since the late 1980s there have been several discussions about the reorientation, or restandardisation, of Afrikaans. It would involve the establishment of a standard variety which, on the one hand, is detached from the Afrikaner nationalist ideology, and on the other hand reflects the totality of the Afrikaans-speaking community.

Despite the enthusiasm for such a standard variety, there was, and still is today, uncertainty about how to restandardise Afrikaans. This lack of clarity is a consequence of the divergent treatment of the concept of restandardisation. Additionally, it seems that the frequency of discourse within the restandardisation debate is indicative of the dominant socio-political discourse within a particular time and the needs of the education system within that zeitgeist. Thus, to shed light on the lack of clarity on the concept of restandardisation, the proposals made by Van den Heever (1987), Van Rensburg (1991, 1992), De Wet (1997), Willemse (2009), Hendricks (2011, 2016, 2017) and Odendaal (2012) are discussed against the socio-political backdrop of the time. This discussion is followed up with an exploration of more recent views on restandardisation by Le Cordeur (2020), McLachlan (2020), Van Coller and Steyn (2020), and Van Huyssteen (2020). Based on the discussion of the various proposals for restandardisation, Odendaal (2012) provides the most appropriate description and exposition of the restandardisation of Afrikaans. Odendaal (2012:125–6) describes it as a project that stems from social redress to democratise Afrikaans. Such a project involves broadening the current standard, recognising, legitimising, and promoting other varieties of Afrikaans to

ultimately make the speech community a home where all speakers are empowered (Odendaal 2014:667).

To better understand the need for a restandardisation project, the concept of standard language ideology is examined. According to Moeliono (1968:55) and Deumert (2004:2), uniformity is one of the most important characteristics of standardisation. This means that all speakers must use and maintain language identically, for example identical pronunciation and use of grammar and vocabulary (Milroy 2006:133). Yet Milroy (2006:135) says that correctness in spelling is arbitrary and that the choice of one variant over another during standardisation is influenced mainly by external factors. The combination of the chosen variety and the external factors consequently forms the standard language ideology (Milroy 2006:133). Lippi-Green (1994:166) describes the standard language ideology as “a bias towards an abstracted idealized homogenous spoken language imposed from above and which takes as its model the written language”.

Fairclough (1989:3) describes the maintenance of a standard language ideology as institutionalised behaviour that originates with those in power and aims to divide those with and without power. This power imbalance creates problems for a heterogeneous speech community. This can lead to a standard language that does not represent the entire speech community and negatively affects speakers of other varieties’ language use, identity and social mobility. Monteiro (2015) expands on these negative effects and argues that language not only extends beyond the individual and his or her era, but that it also acts as a defining characteristic. He believes we are born and raised “in a language” instead of “with a language”. He describes growing up “in the language” as growing up in the ideological, historical and identity constructions embedded in the language. As language extends beyond eras and functions as a defining characteristic, it leads to ideological beliefs persisting for many years after the standardisation process and thus for many years after the standardisation process continues to define speakers’ identities. One way in which standard language ideology is maintained and promoted is through the education system.

From this follows a discussion of Bourdieu’s (1977:650) concept of a legitimate language and how the school system functions as a space that maintains the standard language ideology and thus presents the standard language as the only legitimate language. Language textbooks are one example of teaching material that promotes language ideology and linguistic hegemony (Apple and Christian-Smith 1991:11). Language in the classroom and in language textbooks not only includes the only “correct” form of language use, but also serves as a socio-political mirror image of the society. Based on Monteiro’s (2015) point of departure of language that transcends eras and functions as a defining characteristic, we then explore how Afrikaans school textbooks historically cultivated negative stereotypes and stigmas around Cape Afrikaans and how those stigmas became established and still affect speakers of Cape Afrikaans in the Afrikaans classroom.

Within the South African context, teaching materials such as *Die opkoms van Afrikaans as kultuurtaal* (1958) en *Dit was ons erns* (1962) by the Nienaber brothers were historically used to establish Afrikaans as the language of the Afrikaners. Furthermore, school textbooks such as *Afrikaans my taal* (1981) have historically also presented the use of the standard variety as civilised language use as found among developed people. According to Van Dulm and Southwood’s (2009) study on the use of language tests to diagnose language and speech problems in children, they indicate how Afrikaans language tests can incorrectly diagnose Cape

Afrikaans-speaking learners as underdeveloped, because the language tests were set in the standard variety. According to perception studies undertaken by Cooper (2018) and by me (Basson 2018) Cape Afrikaans-speaking learners are still battling these stereotypes and stigmas in the post-apartheid Afrikaans classroom. According to the studies, these learners viewed Standard Afrikaans as the “correct way to speak” and Cape Afrikaans as “incorrect and ugly” (Basson 2018:144; Cooper 2018:36). Similarly, in the *Afrikaaps* (2010) documentary Cape Afrikaans speakers pointed out the linguistic hierarchy which places Standard Afrikaans at the top and how the stigmas attached to Cape Afrikaans negatively affects their social mobility.

In conclusion, in order to counteract these stigmas and legitimise Cape Afrikaans so that it can be used as a feeding source to broaden the current standard variety, I propose that Cape Afrikaans be included in school textbooks. Including Cape Afrikaans in Afrikaans school textbooks creates the opportunity to present Afrikaans as the sum of its varieties and to establish the varieties as legitimate language systems.

Keywords: Afrikaans classroom; Cape Afrikaans (Kaapse Afrikaans); legitimate language; restandardisation; school textbooks, Standaardafrikaans; Standard Afrikaans; standardisation; standard language; standard language ideology

1. Inleiding

Standaardafrikaans is vanaf die laat 1980's in die kollig oor die geldigheid van dié standaardvariëteit (Odendaal 2014:658). Die ondersoek na die geldigheid van Standaardafrikaans as verteenwoordigend van die totale Afrikaanse spraakgemeenskap het veral uit die opvoedkundesfeer gekom (Nöthling 1996:1). In 'n studie deur die Skool van Opvoedkunde aan die Universiteit van Kaapstad oor die taalwerklikheidsbeeld in handboeke vir Afrikaans Huistaal (destyds Afrikaans Eerste Taal) het rolspelers in die onderwyssektor die skoolhandboeke as uitsluitend, Afrikanergesentreerd en vervreemdend beskryf (Botha 1990:5). Soortgelyke sentimente het na vore gekom in Van de Rheede (1992:277–9) se ondersoek waarin hy verslag lewer oor hoe opvoeders (destyds onderwysers genoem) en leerders (destyds leerlinge genoem) skoolhandboeke soos *Ons moedertaal* en *Afrikaans my taal* as vervreemdend ervaar en veral idiomatiese uitdrukkings as verwyderd van hulle ervaringswêreld beskryf. Van den Heever (1988:1) meen bruin leerders het 'n negatiewe houding teenoor Standaardafrikaans ontwikkel, want hulle het nog nie “die *eie*, die *ek*” in Afrikaans gesien nie. Meer onlangs vermeld Basson (2018:159) hoe die bruin leerders in sy studie steeds die Afrikaans-klaskamer as vervreemdend ervaar, met een leerder wat Standaardafrikaans as “Boere-Afrikaans” beskryf. Daarom het onderwysers en rolspelers in die onderwyssektor reeds in die 1980's gemeen Afrikaans moet 'n heroriëntasie of 'n vernuwing ondergaan (Van den Heever 1988:4; Botha 1990:9; Van der Rheede 1992:283; Stander en Jenkinson 1993:35; Nöthling 1996:1).

Volgens Odendaal (2012:1) sluit bogenoemde oproepe vir die heroriëntasie van Standaardafrikaans aan by 'n debat oor die herstandaardisering van Afrikaans wat reeds oor drie dekades strek. Sedert die laat 1980's was daar verskeie gesprekke oor die daarstelling van 'n standaardvariëteit vir Afrikaans wat losgewikkel is van die Afrikaner-ideologie. Dié nuwe standaardvariëteit moes die totaliteit van die Afrikaanse spraakgemeenskap weerspieël, wat sodoende tot meer inklusiewe taalonderrig sou lei.

Ten spyte van die entoesiasme vir só 'n standaardvariëteit was daar destyds, en is daar vandag steeds, onduidelikheid oor hoe om die herstandaardisering van Afrikaans aan te pak. Te oordeel aan die vurige replek op Le Cordeur (2020) se onlangse artikel oor die demokratisering van die Afrikaanse taallandskap (sien 2.4), is daar skynbaar ook 'n gebrek aan insig in en bewustheid van die behoefte aan 'n herstandaardiseringsprojek. Daarom word daar in hierdie artikel ondersoek ingestel na die herstandaardiseringsdebat van Afrikaans met spesifieke fokus op wat herstandaardisering behels en waarom hierdie debat nog relevant is.

Eerstens word die herstandaardiseringsdebat onder die loep geneem (afdeling 2). In dié bespreking word die uiteenlopende hantering van die begrip *herstandaardisering* teen die agtergrond van die onderskeie sosiopolitieke kontekste daarvan uiteengesit. In 'n poging om insig te verleen in die behoefte aan 'n herstandaardiseringsprojek vir Afrikaans, word die begrip *standaardtaalideologie* en hoe dit in die klaskamer neerslag vind, bespreek (afdeling 3). Vanuit hierdie bespreking word daar aangedui hoe dit gebeur het dat die klaskamer 'n ruimte geword het waar die standaardtaal as die enigste legitieme taal beskou word. In die Afrikaansklaskamer is skoolmateriaal histories gebruik as 'n hulpbron om Standaardafrikaans op te hef as die enigste legitieme vorm van Afrikaans. Gevolglik is variëteite soos Kaapse Afrikaans¹ in só 'n mate gestigmatiseer en delegitimeer dat daardie stigmas vandag nog aan dié variëteit kleef. Die artikel word afgesluit met 'n voorstel oor die produktiewe moontlikhede van skoolhandboeke as 'n bron vir herstandaardisering. Hierdie produktiewe moontlikhede sal in 'n opvolgartikel in meer besonderhede verken word.

2. Die herstandaardiseringsdebat

Sedert die eerste oproepe vir die herstandaardisering van Afrikaans is 'n aantal uiteenlopende voorstelle vir só 'n projek gemaak. Onderliggend aan die onderskeie voorstelle is 'n poging om die hegemonie van Standaardafrikaans te ontwortel deur 'n meer inklusiewe standaardvariëteit te ontwikkel. Vanuit die onderwys was daar groot entoesiasme vir 'n inklusiewe standaardvariëteit, want sodoende sou variasie in Afrikaans tydens onderrig verreken word. Ten spyte van die verskillende voorstelle is daar egter geringe vordering gemaak ten opsigte van 'n inklusiewe en verteenwoordigende standaardvariëteit.

Dit blyk dat die frekwensie van ontwikkelinge binne die herstandaardiseringsdebat gewoonlik 'n aanduiding is van die dominante sosiopolitieke diskoers binne 'n bepaalde tydsges en die behoeftes van die onderwysstelsel binne daardie tydsges. Vervolgens word die onderskeie herstandaardiseringsvoorstelle binne vier onderskeie eras bespreek, te wete die 1980's en 1990's, die 2000's, die 2010's en die 2020's.

2.1. Herstandaardisering tydens die 1980's en 1990's

Volgens Van der Horst (2008:17) het daar 'n Renaissance-visie op taal in Europa ontstaan wat tot standaardtale gelei het wat veel eerder 'n produk is van die elite, eerder as 'n kommunikasie-middel vir die hele bevolking. Volgens Van der Horst (2009:11) kon die grootste deel van die spraakgemeenskappe nie hulself uitdruk in die standaardtale of selfs die standaardtale verstaan nie. Sedert die 1970's is 'n verandering te bespeur, want toenemend is daar minder van domeine van “korrekte” of “goeie” taalgebruik gepraat (Van der Horst 2009:11). Hierdie verandering in taalhouding ten opsigte van die standaardtaal kan toegeskryf word aan die veranderende

globale politieke landskap van die laat 1980's en 1990's (wat die einde van die Koue Oorlog, die val van die Berlyne Muur en die ontwikkeling van 'n polities geïntegreerde Europa insluit) wat tot 'n etniese renaissance gelei het (Clyne 1993:11; Van der Horst 2009: 11). Hartig (1990:126) en Huss en Lindgren (2011:3–7) meen minderheidsgroepe het in daardie tyd die nuwe demokratiese ideaal ontwikkel deur aan te dring op die reg op die beoefening van hulle eie kultuur en op die reg op erkenning van hulle eie identiteit sonder dat hulle gestigmatiseer word én sonder dat daar teen hulle gediskrimineer word. Hartig (1990:126) beskryf dié politieke verandering, asook die eise om groter erkenning vanuit taalvariëteits- en taalminderheidsgeledere, as 'n bate vir die standaardtaal. Hy meen dit sal daartoe lei dat die standaardtaal verder ontwikkel word, wat uiteindelik die langtermynfunksie en behoud van die standaardtaal sal verseker. 'n Belangrike kenmerk van die lewenskragtigheid van 'n taal is nie bloot die praktiese benutting daarvan as kommunikasie-middel nie, maar ook dat dit op gepaste wyse op die kommunikatiewe en sosiale behoeftes van die spraakgemeenskap reageer – aldus Hartig (1990:126). Met die einde van die apartheidsregime in sig het 'n soortgelyke etniese renaissance in Suid-Afrika plaasgevind, met toenemende gesprekke oor die herstandaardisering van Afrikaans.

Die veranderende Suid-Afrikaanse politieke landskap aan die einde van die 1980's en aan die begin van die 1990's sou ongetwyfeld implikasies vir die Afrikaanse spraakgemeenskap inhou. Van Rensburg (1992:181) het gemeen dat die politieke filosofie van demokrasie in die nuwe Suid-Afrika ook 'n invloed sou hê op die tale van die land. Volgens Sonn (1988:4) moes die filosofie van Afrikaans vir die postapartheid era van Suid-Afrika herdefinieer word. Die gepastheid van 'n hegemoniese Standaardafrikaans binne die nuwe demokratiese bestel is gereeld bespreek. Soos Stroop (1992:162) uitwys, is 'n homogene standaardtaal byna nutteloos in 'n demokratiese samelewing met 'n diverse spraakgemeenskap. Om die hegemonie van 'n homogene standaardtaal teen te werk is dit belangrik om die sosiale strukture van 'n taal te demokratiseer, aldus Pokpas en Van Gensen (1992:176). Daarom het hulle ook die legitimiteit van Standaardafrikaans bevraagteken (Pokpas en Van Gensen 1992:176).

Vanuit die onderwys het Mokwena (1993:2) hierby aangesluit met haar stelling dat die onderrig van Afrikaans binne 'n demokratiese stelsel herbedink moet word. Volgens Van de Rheede (1994:174) vereis 'n demokratiese Suid-Afrika 'n aantal vernuwingsinisiatiewe wat onder andere insluit die onderrig van Afrikaans en die verbreding van die standaardvariëteit.

Dit is binne hierdie konteks dat Van den Heever (1987) se voorstel vir “Alternatiewe Afrikaans”, Van Rensburg (1991, 1992) se voorstel vir “Nuwe Afrikaans” en De Wet (1997) se voorstel vir “Aktuele Afrikaans” verskyn het.

2.1.1 Van den Heever (1987) se Alternatiewe Afrikaans

Volgens Van den Heever (1987:1) het die 1976-taalrevolusie in Soweto tot die implementering van bewustheidsprogramme in die onderwys gelei. Dié programme was hoofsaaklik op die swart jeug gemik ten einde die leerders bewus te maak van die onderdrukking in Suid-Afrika. Van daar het Van den Heever (1987:3) se voorstel vir 'n alternatiewe Afrikaans ontstaan, 'n vorm van Afrikaans wat deur Pieterse (1998/1999: 65–6) as 'n ideologiese variëteit van Afrikaans beskryf word. Alternatiewe Afrikaans is enersyds 'n vorm van weerstand teen die dominante sosiopolitieke ideologie van die apartheidsregering en werp andersyds lig op die inklusiewe wordingsgeskiedenis van Afrikaans. 'n Belangrike kenmerk van Alternatiewe

Afrikaans is die gebruik van onderrigmateriaal om die ideaal van 'n inklusiewe Afrikaanse spraakgemeenskap te realiseer.

Alhoewel die bevrydingsideologie van Alternatiewe Afrikaans en die gebruik van die onderwyskonteks in diens van voorgenome ideologie waardevol is, slaag dit nie daarin om veranderinge in die taalvorm van Afrikaans teweeg te bring nie. Die voorgestelde onderrigmateriaal is uitsluitlik in Standaardafrikaans geskryf en bied geen riglyne vir hoe om die taalkunde van voorheen gemarginaliseerde variëteite² in die klaskamer te integreer nie.

Van den Heever (1987) se voorstel fokus sterker op taalbeplanning op die makrovlak. Volgens Taylor-Leech en Liddicoat (2014:353–4) toon makrotaalbeplanning die volgende kenmerke:

1. Dit poog om sprekers se taalgedrag te verander (Cooper 1989).
2. Dit is doelbewus, maar nie noodwendig waarneembaar nie (verwys na Rubin en Jernudd 1971).
3. Dit is doelgerig en toekomsgeoriënteer (Kaplan en Baldauf 1997).
4. Dit is soms onbeplan en kan onverwagte uitkomst tot gevolg hê (Baldauf 1994).
5. Gesprekke oor makrotaalbeplanning moet verstaan word as 'n produk van die sosiale konteks en historiese gebeure wat tot daardie betrokke sosiale konteks gelei het (Cooper 1989; Tollefson 1991).

Verder toon Alternatiewe Afrikaans ook raakpunte met die kenmerke van makrotaalbeplanning, want dit is 'n doelbewuste poging om leerders en studente se taalgedrag (hoe hulle omgaan met Afrikaans) in só 'n mate te beïnvloed dat hulle krities is ten opsigte van die sosiohistoriese ontwikkelinge wat tot die hegemonie van Standaardafrikaans gelei het. Alternatiewe Afrikaans het oorhoofs ten doel om 'n bevrydingskultuur by swart gemeenskappe te vestig. Van den Heever (1987:5) doen dit deur middel van onderrigmateriaal wat hy self geskep het en wat oor 'n inklusiewe wordingsgeskiedenis van Afrikaans handel. In hierdie inklusiewe wordingsgeskiedenis word daar onder meer verwys na vryheidsvegters wat verset toon teen ongeregtigheid, en dit het ten doel om die strewe na 'n demokratiese Suid-Afrika te ondersteun en aan te moedig.

Van den Heever skenk egter onvoldoende aandag aan die wyse waarop 'n inklusiewe taalideologie op mikrovlak verwesenlik kan word. Hiermee word bedoel dat daar geringe fokus is op hoe om die status en prestige van voorheen gemarginaliseerde variëteite te verhoog en dat daar feitlik geen korpusbeplanning vir hierdie variëteite en die insluiting daarvan in die standaardtaal is nie. Wanneer ek dit het oor korpusbeplanning, verwys ek na die ontwikkeling van taalnorme vir Alternatiewe Afrikaans. Volgens Du Plessis (2000:143) behels korpusbeplanning die ontwikkeling van 'n alfabet (verskrifteliking), die formulering van taalreëls en -norme (grammatisering) en die saamstel van woordeboeke en stylgidse vir woordeskatontwikkeling en -uitbreiding (leksikalisering). Hierdie elemente ontbreek egter in Van den Heever se voorstel. Deur sterker fokus op die makrovlak word herstandaardisering bloot 'n simboliese gebaar van inklusiwiteit en slegs geringe regstellings word gemaak ten opsigte van die stigmas en stereotipes wat aan die variëteite kleef. Daarom is dit belangrik dat herstandaardisering ook op die mikrovlak plaasvind. Herstandaardisering op die mikrovlak sal enersyds die gemarginaliseerde variëteite se taalvorm en -funksie ontwikkel en uitbrei en

andersyds daarvoor sorg dat die standaardtaal uiteindelik verteenwoordigend van die totale spraakgemeenskap word.

2.1.2 Van Rensburg (1991, 1992) se Nuwe Afrikaans

Volgens Van Rensburg (1992:190) is daar 'n onnodig groot verskil tussen die gestandaardiseerde vorm van Afrikaans en sy Afrika-variëteite. Met die term *Afrikavariëteite* verwys Van Rensburg (1991:22) na Kaapse Afrikaans en Oranjerivierafrikaans, terwyl Standaardafrikaans hoofsaaklik gebaseer is op Oosgrensafrikaans, wat veral deur wit Afrikaanssprekendes gebruik word (Van Rensburg 1989:462). Van Rensburg (1992:190) meen hierdie verskille het daartoe gelei dat leerders wat Afrikavariëteite praat, die onderrig van Standaardafrikaans as die aanleer van 'n ander "taal" ervaar. Ten einde dié gaping te vernou, stel Van Rensburg (1991:24; 1992:190) 'n nuwe Afrikaans voor, wat behels dat meer kenmerke van die Afrikavariëteite in die standaardvariëteit opgeneem moet word. Op só 'n manier sal die grense van "korrekte" Afrikaans verbreed word en sal gesorg word dat moedertaalsprekers gemakliker met hulle eie taal voel. Dié verbreding moet onderneem word deur 'n kommissie bestaande uit verteenwoordigers van die onderskeie variëteitgroepe van Afrikaans (Van Rensburg 1992:191).

Ondanks die waarde van Van Rensburg se demokratiese aanslag tot 'n nuwe standaardvariëteit berus sy voorstel volgens Webb (1992:453) en Odendaal (2012:214) hoofsaaklik op korpusbeplanning, terwyl fases soos status- en prestigebeplanning uitgesluit word.

Statusbeplanning word omskryf as 'n tweeledige proses waartydens 'n taalvariëteit eerstens geselekteer word as die basis vir die standaardtaal en dan funksieontwikkeling ondergaan sodat dit in onderskeie gebruikersdomeine (byvoorbeeld in die opvoedkunde, die massamedia en die regstelsel) aangewend kan word (Du Plessis 2000:143). Volgens Deumert (2000:387–8) word statusbeplanning dikwels voorafgegaan deur prestigebeplanning, omdat prestigebeplanning ten doel het om die sosiale waarde en aansien van die gekose taalvariëteit te verhoog. Tydens dié fase word daar gefokus op hoe om sprekers se houdings teenoor die gekose taalvariëteit positief te beïnvloed ten einde die langtermynsukses van die nuwe standaardtaal te verseker (Kaplan en Baldauf 1997:50). Hierdie twee fases is belangrik vir 'n herstandaardiseringsprojek, want leksikale veranderinge is nie genoeg om 'n praktiese verandering teweeg te bring nie – aldus Bruthiaux (2006:44). Daarom meen Johl (2002:174) dat Van Rensburg se voorstel geen verskil aan die sosiale status en gemarginaliseerde posisie van die niestandaardvariëteite maak nie.

Van den Heever (1987) en Van Rensburg (1991, 1992) se voorstelle blyk teenoorgestelde betoë te wees. Eersgenoemde voorstel plaas meer klem op die makrovlak en bied oorhoofse insigte oor 'n inklusiewe Standaardafrikaans wat losgewikkel is van die Afrikanerideologie, terwyl laasgenoemde voorstel 'n sterker fokus plaas op die mikrovlak, met voorstelle vir die wyse waarop korpusbeplanning vir 'n inklusiewe Standaardafrikaans onderneem kan word. In Van den Heever (1987) se voorstel gebruik hy onderrigmateriaal (wat hy, soos reeds gesê, self geskep het) om die heterogene aard van die Afrikaanse spraakgemeenskap te bevorder, maar slaag nie daarin om dié heterogeniteit in die taalvorm uit te beeld nie. Aan die ander kant bied Van Rensburg (1991, 1992) waardevolle insigte oor hoe om die taal meer inklusief te maak deur kenmerke van Kaapse Afrikaans en Oranjerivierafrikaans in die standaardvariëteit op te neem. Hy laat egter na om stappe voor te stel vir die wyse waarop die status en prestige van Kaapse Afrikaans en Oranjerivierafrikaans verhoog kan word en daarmee saam die prestige van 'n nuwe (of dan herstandaardiseerde) en inklusiewe standaardtaal.

2.1.3 De Wet (1997) se Aktuele Afrikaans

In 1997 verskyn De Wet (1997) se herstandaardiseringsvoorstel vir Aktuele Afrikaans, wat hoofsaaklik op natuurlike standaardisering en gebruiksfrekwensie berus (De Wet 1997:245–6). Vanuit ’n ideologiese oogpunt meen De Wet (1997:249) dat Afrikaans gedepolitiseer moet word en dan herskep moet word as ’n saambindende faktor binne ’n demokratiese bestel. De Wet stel voor dat navorsing gedoen moet word oor wat in die volksmond lê en dít moet dan in die standaardtaal opgeneem word. Hy verwys ook na die toegeeflikheid in die onderwys om meer “kleurling-Afrikaans” [sic] deel van onderrigmateriaal te maak (De Wet 1997:203). Die respondente in sy studie het veral sinsleer, morfologie en idiome as “onaangenaam” uitgesonder en het gemeen “kleurling-Afrikaans” het “vatbaarder” [sic] uitdrukkings as die lys idiome in hulle taalhandboeke (De Wet 1997:203). Alhoewel hy ten gunste is van die betrokkenheid van ’n verteenwoordigende taalkomitee om so ’n projek te bestuur, sê hy taalkundiges moet bloot aantekeninge en aanbevelings maak in plaas daarvan om normerend te werk te gaan. Anders as Van Rensburg, meen De Wet (1997:247) dat herstandaardisering nie bloot ’n verbreding van die huidige standaardvariëteit behels nie, maar eerder die skep van ’n nuwe norm, gebaseer op frekwente spreektaalvorme.

Odendaal (2012:110) meen De Wet (1997:245–6) se voorstel vir natuurlike standaardisering weerspreek die begrip *herstandaardisering* omdat taalbeplanning wesenlik ’n doelbewuste handeling is. Odendaal (2012:110) voer voorts aan dat natuurlike standaardisering die gevaar skep dat die bestaande taalideologie net sal bly voortbestaan indien daar nie planne is om die taalideologie af te breek nie. Volgens Odendaal (2012:110) skep die daarstelling van ’n nuwe standaardtaal ook die moontlikheid dat sprekers weerstand sal bied teen dié verandering, wat tot die mislukking van die herstandaardiseringspoging sal lei. Hendricks (2011a:5; 2016b:30) meen ook ’n nuwe standaardtaal is te radikaal en kan daartoe lei dat Afrikaans as geheeltaal inplof.

2.2 Herstandaardisering tydens die 2000’s

Ná afloop van die politieke omwentelinge in 1994 het die herstandaardiseringsdiskoers tydens die 2000’s verander danksy die ideologiese kopskuif binne die nuwe demokratiese bestel. Afrikaans word sedertdien as die somtotaal van al sy variëteite beskou. Danksy dié ideologiese transformasie was die fokus daarop om Afrikaans as ’n versoeningstaal te vestig om sodoende die herstandaardiseringsideale na te streef (Alexander 2009:5).

In 2002 verskyn ’n nuwe uitgawe van die *AWS* en Tony Links en Larry Pokpas word die eerste bruin lede van die Taalkommissie. Die 2009-uitgawe van die *AWS* toon enigsins verruiming ten gunste van ’n meer inklusiewe standaardtaal deurdat ongeveer 80 Kaapse Moslem-Afrikaanse woorde in die *AWS* opgeneem is (Le Cordeur 2015:725). Soortgelyke verruimingspogings was egter nog nie in Afrikaans-onderrig op skool te bespeur nie.

Willemse (2009) meld teen die einde van die 2000’s, in ’n lesing tydens die Roots-konferensie, dat leerders steeds in die klaskamer ontmagtig word deur voorskrifte soos “Praat reg of skryf reg, anders kan jy nie in die eksamen slaag nie.” Volgens Willemse (2009) moet daar radikaal anders met die Afrikaanse kulturele en taalomgewing omgegaan word en daarom is hy ten gunste van die “kreolisering” van Afrikaans.

2.2.1 Willemse (2009) en die kreolisering van Afrikaans

Volgens Willemse (2009) is Afrikaans teruggesnoei tydens standaardisering deurdat gegermaniseerde, “wit” vorme van Afrikaans as die norm aanvaar is. Willemse (2009) meen Afrikaans sal vry wees van die “eng gedefinieerde Afrikanernasionalistiese grense” wanneer die kreoolse aard van Afrikaans omarm word. Willemse (2009) beskou kreolisering as die vorming van nuwe kulture as gevolg van toenemende sosiale kontak tussen mense van verskillende sosiale, kultuur- of taalgemeenskappe. Om Afrikaans te kreoliseer, behels dus die erkenning van die volwaardigheid van die verskillende vorme van Afrikaans. Willemse (2009) omskryf kreolisering as die ontwikkeling van ’n bevryde en hibriede vorm van Afrikaans deur die insluiting van bruin Afrikaanssprekendes se taalgebruik in die standaardtaal.

Willemse (2009) se voorstel vir kreolisering ontbreek aan sistematiese stappe om hierdie projek uit te voer. Odendaal (2012:115) verskil ook van Willemse se posisie dat kreolisering ’n natuurlike proses is wat deur gunstige omstandighede aangehelp word. Odendaal (2012:115) meen praktiese voorstelle is nodig om ’n impak te maak. Met inagneming van Willemse (2009) se opmerking dat leerders steeds ontmagtig word, is ek dit eens met Odendaal (2012:115) dat praktiese voorstelle nodig is om ’n wesenlike impak te maak.

2.3 Herstandaardisering tydens die 2010’s

Tydens dié tydperk het gesprekke oor die herstandaardisering van Afrikaans weer toegeneem weens ’n opnuut veranderende sosiopolitieke diskoers. Volgens Sall (2015) en Laher, Fynn en Kramer (2019:397) het belangstelling in kwessies soos diversiteit, kritiese rassestudies, identiteitspolitiek en dekolonialisering binne die geesteswetenskappe toegeneem.³ Hierdie kwessies het ook in die diskoers oor die herstandaardisering van Afrikaans neerslag gevind.

Reeds aan die begin van die dekade verskyn die *Afrikaaps*-dokumentêr (2010), ’n produksie deur taalaktiviste wat fokus op die rol van voorheen gemarginaliseerde variëteite in die ontstaansgeskiedenis van Afrikaans. In die dokumentêr word die dominante diskoersmerkers van die 2010’s betrek deurdat daar verwys word na kwessies soos die kreoolse aard van Afrikaans, na die nagevolge van die hegemonese standaardvariëteit op skoolleerders se akademiese prestasie, asook na hulle gevoel van binne die Afrikaanse spraakgemeenskap “tuishoort”. Dié nagevolge is ook later deur Le Cordeur (2015) uitgewys. Daarom meen Hendricks (2012) dat die herstandaardisering van Afrikaans haas onvermydelik is. In reaksie op die nuwe geesdrif vir herstandaardisering verskyn daar twee voorstelle in hierdie verband, naamlik Hendricks (2011a, 2016b) se evolusionêre hervorming en Odendaal (2012) se herstandaardiseringsmodel.

2.3.1 Hendricks (2011a, 2016b, 2017) se evolusionêre hervorming van Afrikaans

Hendricks (2017:10) beskou herstandaardisering as ’n plan of ’n poging “om van nuuts af te standaardiseer”. Hy meen herstandaardisering sal Afrikaans laat inplof omdat dit te radikaal is. Verder beskryf hy herstandaardisering as by voorbaat gekelder omdat daar reeds woorde uit Kaapse Afrikaans en Oranjerivierafrikaans in die standaardvariëteit opgeneem is. Daarom gebruik hy die term *evolusionêre hervorming* in plaas van *herstandaardisering*.

Hendricks (2011a:3; 2016b:29–30; 2017) stel ’n evolusionêre hervorming van die huidige standaardvariëteit voor. Hy is ten gunste van “’n soepel standaardvariëteit wat organies verbind

is aan die volle spektrum van omgangsvariëteite”. Vir Hendricks (2011a:4; 2016b:30) behels die hervorming van Afrikaans geleidelike uitbreiding van die standaardvariëteit deur toenemend meer leksikale items uit omgangsvariëteite in die standaardvariëteit op te neem en die omgangsvariëteite terselfdertyd te kodifiseer.

Hy meen die bestaande hiërargiese perspektief van variëteitsverskeidenheid moet vervang word met ’n gelykevlakperspektief, waarvolgens Standaardafrikaans en die omgangsvariëteite van Afrikaans as gelykwaardige kommunikasiekodes beskou word (Hendricks 2016b:30). Alvorens so ’n perspektief na vore gebring kan word, is dit belangrik om die status van variëteite soos Kaapse Afrikaans te verhoog deur die marginalisering en stigmas wat daaraan kleef af te breek. Hier beklemtoon hy die rol wat Afrikaanse taalonderrig behoort te speel in die destigmatisering van omgangsvariëteite deur ’n balans te handhaaf tussen die onderrig van die standaardvariëteit en ’n bewusmaking van die linguïstiese legitemiteit van omgangsvariëteite (Hendricks 2011b; 2016b:30).

Hendricks se voorstel ontbreek egter aan ’n praktiese, sistematiese uiteensetting van hoe dié hervorming van Afrikaans behoort te geskied. Hierdie tekort aan ’n praktiese uiteensetting skep verdere vrae oor wat ’n geleidelike uitbreiding behels, of oor hoe die taalideologie ten opsigte van Standaardafrikaans afgebreek gaan word. Verder meen ek ook dat die reeds ingeslote woorde uit Kaapse Afrikaans en Oranjerivierafrikaans nie die geldigheid van die oproepe vir herstandaardisering weerspreek nie. Ten spyte van voorgenome insluiting word variëteite soos Kaapse Afrikaans histories en vandag steeds gestigmatiseer en gemarginaliseer.

2.3.2 Odendaal (2012) se herstandaardiseringsmodel

In Odendaal (2012:221) se bespreking oor die bydraende faktore tot die huidige diglossiese situasie binne Afrikaans⁴ meen sy die taalgebruik van veral bruin Afrikaanssprekendes is om politieke en ideologiese redes tydens standaardisering uitgesluit. Om hierdie talige onreg reg te stel en diglossie teen te werk, moet herstandaardisering as ’n taalbeplanningsaktiwiteit onderneem word (Odendaal 2012:125). Uit haar bespreking van verskeie herstandaardiseringsvoorstelle (Odendaal 2012:211–7) bevind sy dat die demokratisering van Afrikaans noodsaaklik is vir die voortbestaan van die standaardtaal. Odendaal (2012:221) voer verder aan dat ondanks die nuttige elemente van die vorige herstandaardiseringsvoorstelle, ’n praktiese voorstel vir die herstandaardisering van Afrikaans steeds ontbreek. Van daar ontwikkel Odendaal (2012:462) ’n model om die herstandaardisering van Afrikaans aan te pak. Sy beskou herstandaardisering as ’n gepaste manier om die legitemiteit van variëteite soos Kaapse Afrikaans te bevorder (Odendaal 2012:125–6).

In teenstelling met ander voorstelle skep Odendaal ’n eksplisiete en teoreties gefundeerde model vir die herstandaardisering van Afrikaans. Haar aanslag tot herstandaardisering verskil van die vorige voorstelle, want dit bied duidelike insigte oor wat in die mikroveld moet gebeur. Haar model, wat geskoei is op taalbeplanningsteorie, bestaan uit ses stadia, naamlik kontekstualisering, evaluering, statusbeplanning, korpusbeplanning, prestigebeplanning en vernuwing (Odendaal 2012:462). By elke stadium van die model vermeld sy wat dit behels en bied riglyne vir hoe dit uitgevoer moet word. Hiermee spreek sy reeds die tekortkominge aan wat in die voorstelle van Van den Heever (2.1.1), Van Rensburg (2.1.2), Willemse (2.2.1) en Hendricks (2.3.1) voorkom. In teenstelling met De Wet (1997:245–6) se voorstel vir natuurlike standaardisering (2.1.3) word herstandaardisering deur Odendaal (2012:461) beskou as ’n “doelbewuste, planmatige proses wat die gevolg is van formele of informele besluitneming oor

taal”. Een van Odendaal (2012:110) se punte van kritiek teen natuurlike standaardisering is dat dit min doen om die bestaande standaardtaalideologie ten opsigte van Afrikaans af te breek. In teenstelling hiermee beskou Odendaal (2012:125) die demokratiserende aard van herstandaardisering as ’n manier om variëteitsprekers wat voorheen deur die standaardtaalideologie gemarginaliseer is, tegemoet te kom. Die sikliese aard van haar model is veral belangrik, want dit beklemtoon die deurlopende aard van taalbeplanning, veral ’n herstandaardiseringsprojek.

Odendaal (2012:483) se uiteensetting van prestigebeplanning moet verder uitgebrei word deur “Bewusmaking” as ’n onderafdeling by te voeg. In die huidige model verdeel sy prestigebeplanning in twee onderafdelings, naamlik bemarking en aanvaarding. Onder bemarking meen Odendaal (2012:484) dat die spraakgemeenskap bewus gemaak moet word van die geherstandaardiseerde taal deur persvystellings, seminare, bekendstellings oor die radio en televisie. Tydens hierdie bemarkingsveldtog moet die doel agter die herstandaardiseringsprojek vir die spraakgemeenskap duidelik belig word.

Ongeag die oorvleuelende kenmerke tussen bewusmaking en bemarking moet bewustheid en/of bewusmaking as ’n aparte onderafdeling (of dan twee onderafdelings) funksioneer. Bemarking moet gebruik word as ’n meganisme om bewustheid by die spraakgemeenskap te kweek. Gafoor (2012:2) beskou die daad van bewustheid skep as die oordrag van kennis ten einde mense bewus en ingelig te maak. Hy meen om bewus te wees is onder andere die vermoë om waar te neem, te voel en kennis te dra van gebeure. Hy tref onderskeid tussen drie dimensies van bewustheid, maar ek fokus slegs op “kennis vanuit milieu”, want dit is die enigste dimensie wat vir dié bespreking ter sake is. Volgens Gafoor (2012:2) is “kennis vanuit milieu” ’n bewustheid ten opsigte van ’n sosiale, wetenskaplike of politieke kwessie. Hierdie tipe bewustheid word gewoonlik deur openbare veldtogte gedryf.

In die konteks van herstandaardisering vorm bewustheid en/of bewusmaking ’n integrale deel van demokratisering en uiteindelik versoening. In die lig van die sosiopolitieke motivering vir ’n herstandaardiseringsprojek is dit belangrik dat die spraakgemeenskap bewus gemaak word van die rede waarom so ’n projek onderneem is. In aansluiting by Deumert (2000:387–8) meen ek bewusmaking as deel van prestigebeplanning moet selfs voor status- en korpusbeplanning onderneem word. Hier behels bewusmaking ’n duidelike uiteensetting van die sosiopolitieke én die sosiohistoriese konteks en hoe dit tot die huidige staat van diglossie in Afrikaans gelei het. Bewusmaking is dus waardevol om die ontstaansgeskiedenis van Afrikaans vir die spraakgemeenskap en die breër Suid-Afrika beter te belig. Op dié manier kan dit ook die prestige van Kaapse Afrikaans verhoog deur dit as ’n integrale deel van Afrikaans te verklaar. Dit bevorder ook deursigtigheid, want die spraakgemeenskap word ingelig oor die besluitnemingsproses tydens die herstandaardiseringsprojek.

2.4 Die huidige herstandaardiseringsdebat

Uit die uiteenlopende voorstelle hier bo blyk dit dat daar ’n duidelike bewustheid van die negatiewe nagevolge van ’n hegemonese standaardvariëteit binne die Afrikaans-klaskamer bestaan. Al die voorstelle se outeurs is dit eens dat ’n verteenwoordigende standaardvariëteit onder andere by Kaapse Afrikaanssprekende skoolleerders ’n bewuswording sal kweek dat hulle binne die Afrikaanse spraakgemeenskap tuishoort. Ten spyte hiervan word die skoolkonteks as ’n ruimte vir taalbeplanning oorwegend onderbenut. Daar is steeds in die

hedendaagse herstandaardiseringsdebat onduidelikheid oor wat die begrip *herstandaardisering* behels en waarom so 'n projek nodig is.

In 'n onlangse artikel lewer Le Cordeur (2020) 'n pleidooi vir die demokratisering van die Afrikaanse taallandskap ten einde 'n inklusiewer Afrikaansklaskamer daar te stel. Ná die verskyning van sy artikel het McLachlan (2020), Van Coller en Steyn (2020) en Van Huyssteen (2020) replek gelewer. Hier onder word hulle onderskeie reaksies bespreek.

2.4.1 McLachlan (2020) se replek

McLachlan (2020) begin deur die onderskeid tussen Kaaps en Kaapse Afrikaans te bevraagteken. Hy vra onder meer hoe dit verskil van byvoorbeeld Standaardafrikaans, Namakwalandse Afrikaans, Overbergse Afrikaans en Bolandse Afrikaans. Ek is dit eens met McLachlan (2020) dat die onderskeid tussen Kaaps en Kaapse Afrikaans nie altyd duidelik is nie, omdat dit verkeerdelik as sinonieme gebruik word. Hierdie verskil is wel reeds deur Ponelis (1987:9; 1998:5) en meer onlangs deur Hendricks (2016a:7) uiteengesit, waar laasgenoemde meen *Kaaps* verwys na die omgangsafrikaans wat in die Kaapse Skiereiland en omliggende gebiede gepraat word, terwyl Kaapse Afrikaans ook Kaaps en ander omgangsafrikaans soos Overbergse Afrikaans en Bolandse Afrikaans insluit. Ponelis (1987:9) voer aan dat Afrikaans in drie dialekte vertak het, naamlik Suidwestelike, Noordwestelike en Oostelike Afrikaans. Van Rensburg (1989:439) beaam hierdie verdeling en stel Suidwestelike Afrikaans gelyk aan Kaapse Afrikaans, Noordwestelike Afrikaans aan Oranjerivierafrikaans en Oostelike Afrikaans aan Oosgrensafrikaans. Tydens die geografiese vertakking van Afrikaans het die Maleis- en Portugeessprekende slawe 'n belangrike rol gespeel in die vorming en die verspreiding van Suidwestelike Afrikaans (Ponelis 1996:131; Hendricks 2016b:4–5). Volgens Ponelis (1996:131) het taalverskynsels wat tans kenmerkend is van Kaaps, voorheen in ander gebiede waar Suidwestelike Afrikaans gepraat is, voorgekom. Dit wil sê talige kenmerke van kontemporêre Kaaps het ook in Bolandse, Swartlandse en Overbergse Afrikaans voorgekom. Hierdie taalverskynsels is egter weens druk van die standaardvariëteit oor die jare minder gebruik. Tog het die talige karakter van Suidwestelike Afrikaans steeds in Kaaps behoue gebly (Hendricks 2016b:5). Voorts meen Hendricks (2016b:5) Kaapse Afrikaans is hoofsaaklik 'n werkersklastaalvorm ('n sosiolek), wat deur werkersklaspersone en/of middelklaspersone met werkersklasagtergronde gebruik word. Kaapse Afrikaans is wel in terme van dominante sprekerskorps 'n kleurvariëteit, aangesien dit oorwegend deur bruin sprekers gepraat word (Hendricks 2016b:5).

Daar is ook reeds etlike navorsingstudies en -projekte onderneem om die taalkundige kenmerke van die onderskeie variëteite uiteen te sit. Enkele bronne waarin dié taalkundige kenmerke vermeld word, sluit in Hendricks (1978; 2012; 2016b); Davids (1987) se studie oor Moslemafrikaans; Links (1989) se *So praat ons Namakwalanders*, en meer onlangs die SEcoKa-projek (2019) by die Universiteit van Wes-Kaapland, wat die grammatikale patrone en ekologiese sintaksis van Kaaps ondersoek. Daar behoort dus geen onduidelikheid meer te wees oor wat die onderskeie variëteite van Afrikaans behels nie. Le Cordeur (2020) sê dat die standaardisering van Afrikaans met sosiale ongeregtigheid gepaard gegaan het deurdat die bydraes van die Khoi-Khoen en die slawe uit Afrikaans gesuiwer is. Volgens McLachlan (2020) is hierdie stelling ongenueanseerd en 'n vorm van politieke korrektheid. Hy meen Le Cordeur se stelling versuim om die sosiopolitieke konteks van die vroeë 20ste eeu in ag te neem. Volgens hom het selfs die begrip *menseregte* nog nie bestaan nie. Verder voer hy aan dat Afrikaans homself baie vinnig as 'n eweknie van Engels moes vestig en daarom nie aan bepaalde

vereistes van natuurlike taalontwikkeling kon voldoen nie. Uiteindelik meen McLachlan dat Le Cordeur se pleidooi dat Kaaps meer erkenning in die kurrikulum moet kry, 'n vorm van voorkeurbehandeling vir Kaaps is.

McLachlan se repliek spreek van 'n versuim om die sosiopolitieke konteks van die standaardiseringsproses in ag te neem. Hoewel hy erken dat die sosiopolitieke konteks van die vroeë 20ste eeu van vandag s'n verskil, slaag hy nie daarin om in te sien hoe die wanbalans in die politieke mag tydens die vroeë 20ste eeu die standaardisering van Afrikaans beïnvloed het nie. Hy meen voorts dat die vinnige en suksesvolle standaardisering van Afrikaans toegeskryf kan word aan die aktiewe en entoesiastiese deelname van "veral die wit sprekersgemeenskap". Sy gebruik van die woord "veral" is egter problematies, want dit skep die idee dat die bruin spraakgemeenskap seggenskap in die standaardiseringsproses gehad het. Die politieke bande tussen Afrikaans en die Afrikaner is reeds voor die amptelike standaardisering van Afrikaans gevestig. Een voorbeeld van dié verhouding blyk uit C.J. Langenhoven se voorlesing by die Zuid-Afrikaanse Akademie voor Taal, Letteren en Kunst se jaarvergadering in Junie 1914. Tydens hierdie lesing lig hy die kwessie van Afrikaans as onderrigtaal uit. By dieselfde vergadering wys hy op die ideologiese verbande tussen Afrikaans en die Afrikaner met sy uitspraak dat Afrikaans 'n "witmanstaal" is. Aan die einde van die vergadering is daar besluit dat die Akademie hulle sou "beywer om skoolhandboeke te voorsien en eenvormige spelreëls vir Afrikaans sal opstel" (Hugo 2010:65). Om te beweer dat die ideologie van Afrikanernasionalisme geen invloed op die standaardisering van Afrikaans gehad het nie is dus onakkuraat.

In 1915 word die Zuid-Afrikaanse Akademie voor Taal, Letteren en Kunst omskep in die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns en sedertdien fokus hierdie liggaam uitsluitlik op die bevordering van Afrikaans. Die Taalkommissie word gestig as die liggaam wat verantwoordelik is vir die standaardisering van die Afrikaanse ortografie. Odendaal (2012:88) meen die Taalkommissie het besluit *hoe* om te spel en *wat* om te spel. As gevolg van die politieke, kulturele en institusionele mag van Nederlands is daar besluit om die Afrikaanse spelling so na as moontlik aan Nederlands te hou (Hugo 2010:66; Odendaal 2012:88; Van Rensburg 2012:115). Hierdie tydperk staan bekend as die fase van vernederlandsing van Afrikaans (Odendaal 2014:660; Van Rensburg 2017:52; Van Keymeulen 2018:2; Van Huyssteen en Pilon 2021:9). Reeds in die voorwoord van die eerste *Afrikaanse woordelys en spelreëls* (*AWS*) wat in 1917 verskyn het, is dit eksplisiet gestel dat Hollands as die voedingsbron vir Afrikaans moet optree (Le Roux, Malherbe en Smith 1917:iii). Van Rensburg (2017:60) brei uit op die vernederlandsing van Afrikaans en wys daarop dat die enigste vetgedrukte grondbeginsel van die eerste *AWS* vermeld dat Afrikaanse spelling so na as moontlik aan Nederlands moet bly. Ondanks pogings om die vernederlandsing van Afrikaans in latere uitgawes van die *AWS* teen te werk, het onderrigmateriaal, tydskrifte en koerante, die Bybel en woordeboeke die Nederlandse aard van Afrikaans vasgelê, aldus Van Rensburg (2017:61).

Onder die afdeling oor herstandaardisering in sy repliek meen McLachlan (2020) dat *herstandaardisering* 'n term is wat "lustig" gebruik word, sonder enige duidelikheid oor wat dit behels en hoe dit uitgevoer moet word. Hier moet ek weer met McLachlan verskil, want Odendaal (2012:462) het bykans 'n dekade gelede reeds 'n herstandaardiseringsmodel ontwikkel waarin sy *herstandaardisering* duidelik definieer en stappe aantoon vir hoe om dit uit te voer (sien 2.3.2).

In Van Coller en Steyn (2020) se repliek word die verhouding tussen taal en politiek op 'n soortgelyke wyse as deur McLachlan gehanteer.

2.4.2 Van Coller en Steyn (2020) se repliek

Van Coller en Steyn (2020) meen Le Cordeur (2020) se omskrywing van taal bevat 'n leemte. Volgens hulle gee 'n (standaard)taal "ideaal gesproke, gelyke geleentheid vir kommunikasie aan alle sprekers daarvan". Dit is eerstens belangrik om daarop te let dat Le Cordeur se omskrywing van taal nie sy eie siening is nie, maar 'n byna woordelike aanhaling uit die Kurrikulum- en Assesseringsbeleidsverklaring (KABV) is. Alhoewel Van Coller en Steyn korrek is met hulle siening oor die funksie van 'n standaardtaal, ondersteun hulle kritiek eintlik die argument wat Le Cordeur maak. Die ideaal van "gelyke geleentheid vir kommunikasie aan alle sprekers" word alreeds tydens die standaardiseringsproses gestrem, juis omdat die standaardiseringsproses nie die totale spraakgemeenskap in ag geneem het nie. Ondanks Van Coller en Steyn se ideaal van die standaardtaal toon die werklikheidsbeeld die teenoorgestelde. Volgens Jespersen (1925:60) en Haugen (1959:8) is 'n standaardtaal gebaseer op die taalgebruik van die ekonomiese en politieke maghebbers. Haugen (1959:8) voer aan dat die voorgenome maghebbers se taalgebruik as norm op die spraakgemeenskap afgedwing word. In aansluiting hierby bevind Milroy (2000:59) dat niestandaardtaalgebruik oorwegend, maar nie uitsluitlik nie, met gemarginaliseerde sosiale groepe geassosieer word. Van Coller en Steyn se siening van die standaardtaal dui dus op 'n wanbegrip van hoe die werklikheidsbeeld van standaardtale lyk.

Van Coller en Steyn voer verder aan dat Le Cordeur se pleidooi onprakties is en 'n wig indryf tussen Kaapse Afrikaans en Standaardafrikaans. Met verwysing na die Vlaamse beweging en "taalstryd" in België, sê Van Coller en Steyn dat 'n taal wat in variëteite versplinter is, geen weerstand kan bied teen 'n magtige kultuurtaal nie. Voorts noem hulle dat sprekers van variëteite groot opofferings moes maak ten einde 'n eenheidstaal te skep. Soos voorheen reeds genoem (2.1.2 en 2.1.4) het die politieke bande tussen Afrikaans en Afrikanernasionalisme die standaardisering van Afrikaans in so 'n mate beïnvloed dat Afrikaans gestandaardiseer is op grond van 'n variëteit wat hoofsaaklik deur wit Afrikaanssprekendes gebruik is. Odendaal (2012:88) wys daarop dat die Taalkommissie glad nie tred gehou het met spellingvernuwing en spellingvereenvoudiging in variëteite soos Arabiese Afrikaans nie, want alle Afrikaanssprekendes is nie by die standaardiseringsproses betrek nie. Hierdie ideologiese onderbou van Standaardafrikaans het tot 'n kunsmatige skeiding tussen Standaardafrikaans en die omgangsvariëteite gelei (Odendaal 2014:659).

Dit is dus onakkuraat om aan te voer dat Le Cordeur 'n wig tussen Kaaps en Standaardafrikaans indryf, want die sosiopolitieke omstandighede rondom die standaardisering van Afrikaans het reeds 'n wig tussen die twee variëteite ingedryf. Verder is Van Coller en Steyn se uitgangspunt oor talige opofferings om weerstand teen 'n magtige kultuurtaal te bied ook nie geldig nie. Die uitsluiting van ander variëteite van Afrikaans is nie gegrond op opofferings ten bate van die uitbou van Afrikaans nie. Dit was eerder 'n gevolg van die magstryd tussen pro-Afrikaanse en pro-Nederlandse groepe. Selfs nadat Afrikaans as 'n volwaardige taal gevestig is en die Taalkommissie pogings aangewend het om die vernederlandsing van Afrikaans teen te werk deur latere uitgawes van die *AWS* te verafrikaans, is daar steeds min gedoen om ander variëteite van Afrikaans in die standaardtaal op te neem (Van Rensburg 2017:63). Daarom meen ek die uitsluiting van ander variëteite was 'n doelbewuste besluit om Afrikaans as die taal van die Afrikaner te vestig.

Onder die afdeling oor die sosiopolitieke denke en wêreldbeskouings tydens die standaardiseringsproses (die vierde punt in hulle repliek), meen Van Coller en Steyn ook dat dit ongenueanseerd en oordrewe is om die standaardisering van Afrikaans as 'n suiweringsproses te beskryf. Hier maak hulle kapsie teen Le Cordeur se siening dat die miskiening van variëteite tydens standaardisering daartoe gelei het dat Standaardafrikaans as “beskaafde” Afrikaans beskou is en die ander variëteite, soos Kaaps, as “onbeskaafd” afgemaak is. Tog is Standaardafrikaans wel vir lank in die skoolstelsel beskryf as “Algemeen-Beskaafde Afrikaans”. Hier is dit ook van belang om te verwys na die brief van Arnoldus Pannevis (1874, aangehaal in Esterhuysen 1985:27) waarin hy die volgende sê:

Ik denk dat it tyd is om ons Afferkaanse taal te erken. Al wat ik tot hier toe in it Afferkaans gelees het, is veel meer Hottentots Afferkaans as iets anders. Ons moet uitvind hoe spreek it beskaafde deel fan ons folk. As ons dat gevonde het, dan gaat ons die re-els uitvinden.

In bostaande aanhaling plaas Pannevis (1874) die fokus op die taalgebruik van die sogenaamde beskaafde volk. Deur dit teenoor “Hottentots Afferkaans” te plaas, verwys hy met “beskaafde volk” duidelik na die wit sprekers van Afrikaans. Uit hierdie aanhaling is dit duidelik dat pogings tot die standaardisering van Afrikaans nie net ander variëteite gestigmatiseer het nie, maar ook vroeg aan etnisiteit gekoppel is.

Van Coller en Steyn verskil ook met die siening dat Afrikaans vernederlands is. Tog sê hulle dat Afrikaans om strategiese redes by Nederlands moes aansluit. Soos vroeër genoem (2.4.1), is die spelling van Afrikaans so naby as moontlik aan Nederlands gehou. Sodoende kon Afrikaans ook, soos Van Coller en Steyn noem, die Nederlandse letterkunde opeis en dit as 'n taal met tradisie vestig. Ondanks Van Coller en Steyn se verskil in mening ten opsigte van die vernederlandsing van Afrikaans, dui ander navorsers (onder andere Ponelis 1993, Odendaal 2014:660, Van Rensburg 2017:52, Van Keymeulen 2018:2, Van Huyssteen en Pilon 2021:9 en Van Rensburg 2021) aan dat Afrikaans wel vernederlandste Afrikaans is. Voorts word daar ook in die voorwoord van nuutste (11de) uitgawe van die *AWS* uitdruklik verwys na die vernederlandsing van Afrikaans. Van Coller en Steyn se argument van “strategies aansluit” impliseer self dat Afrikaans moes vernederlands ten einde die letterkunde op te eis.

Van Coller en Steyn se problematiese hantering van die verhouding tussen taal en politiek is ook opvallend met hulle opmerking dat kreolisering in die verlede nie baie aandag geniet het nie. Kreolisering het nie baie aandag geniet nie omdat dit die idee van Afrikaans as 'n witmanstaal weerspreek. Volgens Odendaal (2012:187) is Afrikaans wel in die verlede as 'n “verbasterde, kreoolse of ‘Hotnotstaal’” beskou. Ten einde hierdie beeld teen te werk, is die “suiwerheid” van Afrikaans (ten opsigte van ras en taal) veral deur Afrikaanse taalkundiges bevorder (Odendaal 2012:187; Van der Waal 2012:2). Een so 'n voorbeeld is die handboek *Die opkoms van Afrikaans as kultuurtaal* (1958) deur G.S. Nienaber en P.J. Nienaber, waarin hulle 'n oorsig oor die geskiedenis van die ontwikkeling van Afrikaans aanbied. In die handboek word daar egter geen melding van Kaapse Afrikaans of Oranjerivierafrikaans gemaak nie. Hierdie uitsluiting is noemenswaardig, want albei variëteite word hoofsaaklik, maar nie uitsluitlik nie, met bruin Afrikaanssprekendes geassosieer (Hendricks 2016b:5). Die uitsluiting van hierdie variëteite in 'n bespreking oor die ontwikkeling van Afrikaans bevorder die idee van Afrikaans as 'n “suiwer” taal.

2.4.3 Van Huyssteen (2020) se repliek

Van Huyssteen (2020) het ook tot die debat oor Le Cordeur se artikel toegetree. Volgens hom is die insluiting van Kaaps by die standaard tot voordeel van Afrikaans, want dit skep die geleentheid om die historiese verdeeldheid reg te stel én dit kan leerders help om hulle potensiaal te ontsluit. In teenstelling met die vorige replieke hanteer Van Huyssteen pertinent die sosiolinguistiese nagevolge van die politieke invloed op die standaardisering van Afrikaans. Hiermee word bedoel dat Van Huyssteen reeds aan die begin van sy artikel die verdeeldheid binne die Afrikaanse taal- en spraakgemeenskap erken, en dat hy insig toon in hoe dit die onderrig-en-leer-proses van Afrikaans in die klaskamer beïnvloed.

Van Huyssteen se repliek dien ook as 'n antwoord op enkele vrae wat McLachlan en Van Coller en Steyn stel. In sy afdeling 2 werp Van Huyssteen lig op die onsekerheid oor wat herstandaardisering behels en hoe om dit uit te voer. Hy plaas Le Cordeur se voorstelle binne Odendaal se herstandaardiseringsmodel, wat aanduidend is van die bruikbaarheid van die model. Van Huyssteen meen Le Cordeur se voorstelle hou verband met statusbeplanning en korpusbeplanning en bied vanaf afdeling 4 tot 6 praktiese stappe vir die kodifisering van Kaapse Afrikaans, met die oog op die gebruik van Kaapse Afrikaans in die klaskamer.

In afdeling 3.1 bespreek hy die terme *Kaaps* en *Kaapse Afrikaans*, waarin hy aansluit by Ponelis (1987) en Hendricks (2016) se uiteensetting van die twee begrippe (sien 2.5.1). Nog 'n belangrike punt wat Van Huyssteen aanraak, is die kritiek dat Kaapse Afrikaans voorkeurbehandeling binne die huidige diskoers geniet. Volgens hom is dit normaal dat diegene met mag gewoonlik die standaardiseringdiskoers dryf. Hy meen in die geval van Afrikaans word dié diskoers deur Kaapse gesaghebbendes gedryf, soos akademici aan die Universiteit van Wes-Kaapland en die Universiteit Stellenbosch; digters en skrywers; joernaliste; politici en besluitnemers. Hy pleit egter dat enige pogings tot herstandaardisering op 'n inklusiewe wyse uitgevoer moet word. Ek is dit eens met Van Huyssteen en meen enige herstandaardiseringspogings moet in diens staan van die totale Afrikaanse spraakgemeenskap.

Dit is wel belangrik dat die persepsie van voorkeurbehandeling vir Kaapse Afrikaans (soos uitgelig in McLachlan 2020 en Van Coller en Steyn 2020) bespreek word. Om die oproepe vir die insluiting van Kaapse Afrikaans as voorkeurbehandeling af te maak, is problematies. Nêrens in Le Cordeur se artikel het hy aangevoer dat Kaapse Afrikaans voorkeur bo Oranjerivierafrikaans moet ontvang nie. Hierdie persepsie skep 'n kompetisie-seleksieproses tussen twee voorheen gemarginaliseerde variëteite, wat die diskoers oor herstandaardisering laat ontspoor. Soos Odendaal (2012:125) noem, is herstandaardisering daarop gemik om voorheen gemarginaliseerde variëteitsprekers te dien. Daarom moet oproepe vir die insluiting van Kaapse Afrikaans nie beskou word as die negering van Oranjerivierafrikaans nie. Dit moet eerder gesien word as dat sprekers en vakkenners van Kaapse Afrikaans oproepe doen en voorstelle maak vir die insluiting van hulle variëteit in die standaardtaal. Hierdie voorstelle moet dan gebruik word as 'n verwysingsraamwerk vir hoe Oranjerivierafrikaans in die standaardtaal opgeneem kan word.

Van Huyssteen (2020) meen ook die term *Standaardafrikaans* het, soos die term *Algemeen-Beskaafde Afrikaans*, in 'n gelade term ontaard. Hy voer aan dat enige taalgebruik wat nie die standaardtaal is nie, afgemaak word as “nie op standaard nie”. Daarbenewens word Standaardafrikaans as die enigste vorm van Afrikaans voorgehou. Van Huyssteen stel *Algemene Afrikaans* of Kotzé (2011) se *Hoofstroomafrikaans* as 'n alternatief voor. Ek stem met Van Huyssteen

(2020) saam dat Standaardafrikaans 'n gelade term is. Ek is egter nie ten gunste van die gebruik van terme soos *Algemene Afrikaans* of *Hoofstroomafrikaans* as alternatiewe nie, want dit skep dan die geleentheid om variëteite soos Kaapse Afrikaans of Oranjerivierafrikaans as ongewoon of onortodoks af te maak. Dié herbenoeming sal min verandering teweeg bring, mits die prestige en status van variëteite soos Kaapse Afrikaans of Oranjerivierafrikaans verhoog word. Daarom meen ek herbenoeming is van minder belang en die fokus moet eerder val op die daargestelling van 'n standaardvariëteit wat die heterogene aard van die Afrikaanse spraakgemeenskap in taalvorm en -funksie uitbeeld.

'n Belangrike punt wat Van Huyssteen (2020) maak, is dat gesprekke oor die herstandaardisering van Afrikaans deur verskeie organisasies gevoer word. Hierdie gesprekke het reeds in verskeie inisiatiewe vorm aangeneem. Enkele voorbeelde sluit in die Afrikaanse Taalraad se Kurrikuluminisiatief,⁵ wat fokus op die erkenning van die taalvariasie van Afrikaans in die onderwyskonteks; die Buro van die WAT se Kaapse Afrikaans-projek wat ten doel het om gapings ten opsigte van Kaapse Afrikaans in die *Woordeboek van die Afrikaanse Taal* te vul;⁶ en meer onlangs die eerste *Drietalige Woordeboek van Kaaps (DWK)* onder leiding van die Universiteit van Wes-Kaapland en die nieregeringsorganisasie Heal the Hood Project.⁷ Verder het die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns besluit om die werksaamhede van die Taalkommissie te vernuwe ten einde 'n meer diverse groep kundiges by die standaardiseringsprosesse van Afrikaans te betrek. Die Akademie het onder andere 'n Adviespaneel geskep waarby belangstellendes kan aansluit om die Taalkommissie met die normering van Afrikaans te help.⁸ Daar is ook heelwat vakatures vir die Taalkommissie geadverteer⁹, wat daarop dui dat die Akademie pogings aanwend om die “negatiewe elitistiese en uitsluitende beeld wat die Akademie en sy Taalkommissie oor die jare onder bruin Afrikaanssprekendes gekry het” (Odendaal 2014:664) reg te stel.

Ondanks die verskeie herstandaardiseringsvoorstelle en die bovermelde inisiatiewe, bestaan daar duidelik (na aanleiding van McLachlan 2020 en Van Coller en Steyn 2020 se replieke) steeds onduidelikheid oor die begrip *herstandaardisering* en daarby 'n wanbegrip oor die verband tussen ideologie en taal. Op grond van die kontemporêre diskoers en die toename in inisiatiewe, blyk die herstandaardisering van Afrikaans steeds 'n tersaaklike onderwerp te wees. Daarom word daar vervolgens na die nodigheid van 'n herstandaardiseringsprojek gekyk.

3. Waarom is die herstandaardisering van Afrikaans nodig?

In die bespreking hier onder word die verhouding tussen ideologie en taalstandaardisering deur 'n teoretiese lens ondersoek. Aangesien al die uiteenlopende herstandaardiseringsvoorstelle die negatiewe gevolge van 'n hegemoniese standaardvariëteit benadruk, val die fokus hier veral op die wyse waarop die skoolkonteks 'n onderdrukkende taalideologie bevorder.

3.1 Standaardisering en die standaardtaalideologie

Die standaardtaal is 'n linguistiese en ideologiese konstruk waarin eenvormigheid hoog gegag word. Volgens Moeliono (1968:55) en Deumert (2004:2) is eenvormigheid een van die belangrikste kenmerke van standaardisering. Milroy (2006:133) sluit hierby aan wanneer hy sê dat eenvormigheid en onveranderlikheid die belangrikste strukturele eienskappe van 'n standaardtaal is. Dit beteken dat alle sprekers taalhandelinge identies moet handhaaf,

byvoorbeeld identiese uitspraak en gebruik van grammatika en woordeskat. Variasie binne die standaardtaal word beperk deur die oplegging van “korrekte” en vaste konvensies vir die betekenis van woorde, aanvaarbare woordvorme en vasgestelde sinstrukture (Milroy en Milroy 1985:23; Odendaal 2012:31).

Tog sê Milroy (2006:135) dat korrektheid in spelling arbitrêr is en dat die keuse van een variant bo ’n ander tydens standaardisering hoofsaaklik deur eksterne faktore beïnvloed word. Die samesmelting van die gekose variëteit en die eksterne faktore vorm gevolglik die standaardtaalideologie (Milroy 2006:133). Lippi-Green (1994:166) beskryf die standaardtaalideologie as “a bias toward an abstracted idealised homogenous spoken language imposed from above and which takes as its model the written language”.

Hierdie taalideologie verskyn egter nie uit die niet nie, maar is volgens Srhir (2012:58) ’n referendum van ’n magsentrum wat ’n spesifieke identiteit met politieke en ekonomiese belange verteenwoordig. Dit beteken dat linguistiese en ideologiese eenvormigheid binne ’n spraakgemeenskap deur ’n betrokke groep maghebbers bepaal en bestuur word. Fairclough (1989:3) stel dit anders en beskryf die handhawing van ’n standaardtaalideologie as geïnstansioneerde gedrag wat by maghebbers ontstaan en ten doel het om diegene met en sonder mag te verdeel. Uiteraard skeep die magswanbalans probleme vir ’n heterogene spraakgemeenskap. Dit kan lei tot ’n standaardtaal wat nie die totale spraakgemeenskap verteenwoordig nie en sprekers van ander variëteite se taalgebruik, identiteit en sosiale mobiliteit negatief affekteer.

Monteiro (2015) brei uit op dié negatiewe gevolge wanneer hy sê dat taal nie net verder strek as die individu en sy of haar era nie, maar ook as ’n definiëringseienskap funksioneer. Hy meen ons word gebore en grootgemaak “in ’n taal” in plaas van “met ’n taal”. Hy beskryf grootword “in die taal” as grootword in die ideologiese, historiese en identiteitskonstruksies wat in die taal ingebed is. Aangesien taal verder strek as eras en as ’n definiëringseienskap funksioneer, lei dit daartoe dat ideologiese oortuigings jare lank ná die standaardiseringsproses voortbestaan en dus jare lank ná die standaardiseringsproses sprekers se identiteit definieer. Een manier waarop die standaardtaalideologie gehandhaaf en bevorder word, is deur die onderwysstelsel.

3.2 Standaardtaalideologie in die klaskamer

Vanweë die belangrikheid van taalkundige en ideologiese eenvormigheid vir die voortbestaan van die standaardtaalideologie, gebruik maghebbers ruimtes soos die onderwysstelsel om die standaardtaalideologie te bevorder (Lippi-Green 1994:166). Volgens Bourdieu (1991:48–9) speel die onderwysstelsel ’n beslissende rol in die bevordering van die standaardtaalideologie omdat dit omskep is in ’n ruimte waar die standaardtaal as die enigste legitieme taal voorgehou word. Bourdieu (1977:650) definieer die begrip *legitieme taal* as:

Uttered by a legitimate speaker, i.e. by the appropriate person, as opposed to the impostor (religious language/priest, poetry/poet, etc.); it is uttered in a legitimate situation, i.e. on the appropriate market (as opposed to insane discourse, e.g. a surrealist poem read in the Stock Exchange) and addressed to legitimate receivers; it is formulated in the legitimate phonological and syntactic forms (what linguists call grammaticality), except when transgressing these norms is part of the legitimate definition of the legitimate producer.

Legitieme taal is dus te vinde waar 'n legitieme spreker met legitieme gespreksgenote binne 'n legitieme sosiale opset praat in 'n taalvorm wat die voorgeskrewe taalkonvensies volg (Bourdieu 1977:650). Volgens Fairclough (1992:7) en Bonacina-Pugh (2020:436) verkry 'n taal legitimititeit deur die dominante ideologie van die samelewing wat die betrokke taal hoog ag. Bonacina-Pugh (2020:436) meen 'n legitieme taal word gewoonlik as die amptelike taal van bepaalde gebruiksdomeine soos die onderwysstelsel ingestel. Om dus as 'n legitieme spreker beskou te word, moet 'n spreker taalhandelinge binne formele gebruiksdomeine onderneem in die taal wat met mag en die dominante ideologie geassosieer word (Heller 1996:140).

Onderliggend aan die idee van 'n legitieme taal is die oortuiging dat sekere tale of variëteite verhewe bo ander is (sien verwysing na Fairclough 1989:3 in afdeling 3.1 hier bo). Die taal van maghebbers word as toonaangewend en gesaghebbend voorgehou, terwyl ander variëteite as sleng, primitief en misvormd afgemaak word (Tegegegne 2015:266; Reagan 2016:3–4). Hierdeur word die standaardtaal omskep in 'n taal met sosiale prestige terwyl ander variëteite gestigmatiseer word (Wolfram 1998:84; Huss en Lindgren 2011:2). Binne die onderwysstelsel word die standaardtaal as die enigste korrekte taalvorm voorgehou. Indien leerders enigsins afwyk van die standaardtaal, word hulle gepenaliseer en hulle taalgebruik word as gebrekkig en onbeskaafd geëtiketteer (Viljoen 1998:44; Odendaal 2012:45). Om die legitimititeit van 'n standaardtaal te bevorder, steun opvoeders op maatstawwe wat die korrektheid van die leerders se taalgebruik bepaal. Afgesien van 'n opvoeder se persoonlike siening van “korrekte taalgebruik”, funksioneer onderrigmateriaal as 'n belangrike bron om die standaardtaal as die norm voor te hou (Creese, Takhi en Blackledge 2014:938). Een voorbeeld van onderrigmateriaal wat 'n taalideologie en 'n talige hegemonie bevorder, is taalhandboeke (Apple en Christian-Smith 1991:11).

Pennycook (2001:81) meen 'n ondersoek na die inhoud van skoolhandboeke sal die ideologiese oortuigings van 'n samelewing belig. Apple (1990:18) voer aan dat 'n skoolkurrikulum en onderrigmateriaal soos skoolhandboeke nooit neutrale kennis verteenwoordig nie, maar dat dit eerder 'n gevolg is van magstrukture wat 'n bepaalde hoeveelheid geselekteerde kennis as die legitieme kennis voorhou. Daarom is enige kontroversie oor die insluiting of uitsluiting van kennis gewoonlik 'n aanduiding van politiese, ekonomiese, kulturele en historiese verhoudings tussen sekere sosiale groepe (Apple 1990:19).

In haar artikel “Moet Afrikaans geherstandaardiseer word?” meen Odendaal (2014) dat die miskennis van die ander variëteite tydens die standaardisering van Afrikaans bygedra het tot die ontwikkeling van 'n standaardvariëteit wat nie die totale Afrikaanse spraakgemeenskap verteenwoordig nie. Variëteite soos Kaapse Afrikaans en Oranjerivierafrikaans, kenmerkend van veral bruin Afrikaanssprekendes, is as onbeskaafd gestereotipeer (Odendaal 2012:473). Hierdie stereotipe het in die onderwysstelsel neerslag gevind deur onder andere Kaapse Afrikaanssprekende leerders te onderwerp aan 'n standaardtaalideologie wat hulle eie taalvariëteit stereotipeer en delegitimeer.

3.3 Skoolafrikaans en die delegitimering van Kaapse Afrikaans

Volgens Jordaan (2004:240) is die wordingsgeskiedenis van Afrikaans in 'n mite omskep wat Afrikaans as die taal van die Afrikaner moes verklaar. Hierdie eensydige siening oor die wordingsgeskiedenis en “eienaarskap” van Afrikaans is veral deur die Nienaber-broers se werke *Die opkoms van Afrikaans as kultuurtaal* (1958) en *Dit was ons erns* (1962) bevorder; dié boeke is as studiemateriaal in skole voorgeskryf en het daartoe gelei dat dié mite oor

Afrikaans in skoolleerplanne vasgelê is (Jordaan 2004:253). In *Dit was ons erns* (1962) geskryf deur G.S. Nienaber, P.J. Nienaber en C.J.M. Nienaber, skryf G.S. Nienaber (1962:3) die volgende oor die wordingsgeskiedenis van Afrikaans: “Uit so ’n beskaafde Europese taal het, teen die draad van geskiedenis in, ’n nuwe beskaafde witmanstaal voortgekom en uiteindelik amptelike erkenning verwerf, naamlik Afrikaans.”

Wanneer Nienaber (1962:11) dit het oor die opname van Oranjerivierafrikaanse woorde soos “ganna-bos”, “koekemakranka” en “kwagga” in Afrikaans, beskryf hy dit as ontlenings aan die binnelanders se woordeskat. In sy verduideliking van die wordingsgeskiedenis van Afrikaans minimaliseer Nienaber (1962:12) die rol van die Khoi-Khoen en die slawe se invloed op Afrikaans en beskryf hy hulle variëteite as “gruwelik verbrou en verdraai” en “gebroke”. Hy verwerp die idee dat die “krom of kombuis-Afrikaans van die werkvolk of bediendes” ’n groot invloed op Afrikaans gehad het. Dit wil blyk dat Nienaber (1962:11–2) die opname van woorde uit Oranjerivierafrikaans as blote ontlenings beskou eerder as ’n erkenning dat dit ’n fundamentele deel van Afrikaans is. Aangesien hierdie tekste in die skool gebruik is, het dit ’n verwronge beeld van Afrikaans in die klaskamer geskep en laat voortleef.

Volgens Esterhuysen (1986) kan dié beeld van Afrikaans aan die “bewustelike en onbewustelike sosiolinguistiese manipulasie deur sillabusbeplanners, voorskryfkomitees en handboekskrywers” toegeskryf word. In aansluiting by Bourdieu (1977:48) se beskrywing van die skool se bepalende rol by taalideologiese konstruksie, meen Esterhuysen (1986) dat amptelike leer materiaal linguistiese ondersteuning aan die apartheidsideologie gebied het. Die etnosentriese aard van die skoolmateriaal was ’n byproduk van die kleurvooroordele wat reeds in die Afrikaanse spraakgemeenskap bestaan het (Esterhuysen 1985:20).

Gedagtig aan Monteiro (2015 – sien 3.1 hier bo) se uitgangspunt oor taal as ’n definiërings-eienskap wat eras oorskry, is dit nie verbasend dat dié vooroordele steeds in die postapartheid taalklaskamer teenwoordig is nie.

Vervolgens word daar gekyk na hoe die etnosentriese aard van onderrigmateriaal histories stereotipes en stigmas in die klaskamer gekweek het en, op grond van persepsiestudies deur Basson (2018) en Cooper (2018), hoedat hierdie stereotipes en stigmas gevestig geraak het en steeds sprekers van Kaapse Afrikaans in die Afrikaans-klaskamer affekteer.

3.3.1 Persepsie: Sprekers van Kaapse Afrikaans is onbeskaafd

Soos in afdeling 2.4.2 vermeld is, is die formele standaardisering van Afrikaans vroeg reeds gekoppel aan die wit Afrikanervolk en hulle sogenaamd beskaafde taalgebruik. Hierdie oortuiging het in skoolkurrikula neerslag gevind deurdat die standaardvariëteit Algemeen-Beskaafde Afrikaans genoem is. In die skoolhandboek *Afrikaans my taal* (1981:17) word *Algemeen-Beskaafde Afrikaans* omskryf as “die taalgebruik wat algemeen onder beskaafde of ontwikkelde mense aangetref word”. Soos reeds vermeld (sien 2.1.2 en 2.4.1), is Standaardafrikaans gestandaardiseer op grond van die basisvariëteit wat hoofsaaklik deur wit Afrikaanssprekendes gepraat is.

As gevolg van die verweefde aard van taal en etnisiteit binne die Afrikaanse spraakgemeenskap is dit duidelik dat “beskaafd” nie na sosiale gedrag verwys nie, maar dat dit eerder “wit mens” (lees: Afrikaner) impliseer. Dit beteken bruin leerders moes Afrikaans soos wit Afrikaners gebruik om as “beskaafd” en “ontwikkeld” beskou te word. Uiteraard het dit uitdagings vir

sprekers van gestigmatiseerde variëteite soos Kaapse Afrikaans geskep. Volgens een leerder in die *Afrikaans-dokumentêr* (2010) bestaan daar 'n negatiewe beeld van Kaapse Afrikaans wat sy sosiale mobiliteit affekteer. In sy bydrae beskryf die leerder hoe sy taalgebruik tydens 'n werksonderhoud moontlik die beeld van hom as 'n bendelid sou kon skep as gevolg van die negatiewe persepsies van Kaapse Afrikaans as 'n bendetaal. Daarmee kan sy kanse op toegang tot 'n hoër sosiale stand gestuit word op grond van hoe hy Afrikaans praat.

Dit wil ook voorkom asof Kaapse Afrikaanssprekende leerders selfs die tipering van Kaapse Afrikaans as onbeskaafd geïnternaliseer het. In Basson (2018:144) beskryf die leerders die standaardvariëteit as “suiwer” en “die regte manier om te praat”. Een leerder meen: “As jy dit praat dan is dit mooi woorde wat uitkom.” Die leerders se beskrywing van Kaapse Afrikaans as “verkeerd en lelik”, sluit aan by Huss en Lindgren (2011:7) se uitgangspunt oor die negatiewe gevolge van assimilasië in die samelewing. Tydens die proses van assimilasië word minderheidsgroepe se identiteit in so 'n mate gestigmatiseer en gemarginaliseer dat hulle die negatiewe persepsies oor hulself en hulle kultuur internaliseer. Hierdie leerders se beskrywing van hulle eie taalgebruik as “verkeerd en lelik” is aanduidend van die gevolge van 'n standaardtaalideologie. Net so meen die leerders in Cooper (2018:36) dat Kaapse Afrikaans “nie reg is nie” en stel hulle dit ondergeskik aan die standaardvariëteit. Hier eggo die leerders Bourdieu (1991:48–9) se siening dat die klaskamer die standaardvariëteit as die enigste legitieme taal voorhou.

3.3.2 Persepsie: Sprekers van Kaapse Afrikaans is onderontwikkeld

Soos reeds gesien uit die skoolhandboek *Afrikaans my taal* se definisie van Algemeen-Beskaafde Afrikaans (sien 3.3.1), was bruin leerders ook in die klaskamer blootgestel aan onderrig-materiaal wat nie net hulle taalgebruik as onbeskaafd gekarakteriseer het nie, maar wat ook impliseer dat hulle gebruik van niestandaardvariëteite kenmerkend van onderontwikkeldheid en agterlikheid is.

Die verhouding tussen Algemeen-Beskaafde Afrikaans en 'n “ontwikkelde” mens manifesteer ook in die vorm van gestandaardiseerde toetse. In Van Dulm en Southwood (2009:3) se studie oor die gebruik van taaltoetse om taal- en spraakprobleme by kinders te diagnoseer, wys hulle op hoe Afrikaanse taaltoetse soos *Toets vir mondelinge taalproduksie* (Vorster 1980), *Afrikaanse semantiese taalevalueringmedium* (Pretorius 1989) en *Afrikaanse reseptiewe woordeskattoets* (Buitendag 1994) bruin leerders verkeerdelik as afwykend kan diagnoseer. Hulle meen die verkeerde diagnose hou verband met die variëteit waarin die taaltoetse opgestel is, naamlik Standaardafrikaans. In Cooper (2018:37) se navorsing oor Kaapse Afrikaans in die klaskamer verwys een opvoeder steeds na onderontwikkeldheid op grond van die leerders se taalgebruik. In 'n gesprek met 'n opvoeder meen sy die leerders kom skool toe met 'n kulturele agterstand, want hulle praat nie die “gepaste” Afrikaans of Engels nie (Cooper 2018:37).

3.3.3 Persepsie: Kaaps is onsigbaar

In Esterhuyse (1985:200) se ontleding van die twee skoolhandboeke *Ons moedertaal* (1979) en *Afrikaans my taal* (1981) wys hy daarop dat geeneen van die twee handboeke enige melding van Kaapse Afrikaans maak nie. Selfs in die afdeling oor streeksvariëteite in *Afrikaans my taal* was Kaapse Afrikaans uitgesluit. Alhoewel Esterhuyse hier van “Kaapse Afrikaans” praat, skyn dit asof hy spesifiek na Kaaps verwys. Hy vermeld dat Bolandse Afrikaans wel as deel van streeksvariëteite in *Afrikaans my taal* hanteer is, maar Kaaps is hier weggelaat. Hierdie

onsigbaarheid hou dus spesifiek verband met Kaaps. Volgens Esterhuysen (1985:200–1) kan dié uitsluiting by leerders die idee skep dat Kaapse Afrikaans, of eerder Kaaps, so ’n verbasterde vorm van Afrikaans is dat dit nie tussen die res van die variëteite hoort nie. Jare later word ’n soortgelyke sentiment in die *Afrikaaps*-dokumentêr van 2010 geëggo wanneer een leerder meen Kaapse Afrikaans word as ’n “bastard Afrikaans” beskou.

Esterhuysen (1985:81) verwys ook na hoe gesaghebbende tekste soos die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal (HAT)* (1979) die term *Boeretaal* as “Afrikaans” gedefinieer het. Dit is belangrik om daarop te let dat *HAT* ook as onderrigmateriaal gebruik is en sodoende die sentralisering van die Afrikaners en die uitsluiting van omgangsvariëteite bevorder het. In die 2010-uitgawe van die *Verklarende Afrikaanse Woordeboek* word die term *Boeretaal* ook as “Afrikaans” gedefinieer. Daarom is dit geen verrassing as bruin leerders Afrikaans steeds as “Boere-Afrikaans” beskryf nie (Basson 2018:159).

4. Gevolgtrekking

In hierdie artikel het ek die herstandaardisering van Afrikaans onder die loep geneem. Die bespreking is hoofsaaklik binne die onderwyskonteks geplaas, omdat oproepe vir die herstandaardisering van Afrikaans veral vanuit die opvoedkundesektor opgaan. Sedert die verskyning van die eerste herstandaardiseringsvoorstel meer as 30 jaar gelede is daar ongenoegsame vordering ten opsigte van ’n inklusiewe Standaardafrikaans gemaak. Verder blyk dit dat die uiteenlopende hantering van die begrip *herstandaardisering* onduidelikheid geskep het oor wat herstandaardisering behels en waarom dit nodig is om Afrikaans te herstandaardiseer.

Om die onduidelikheid oor die begrip *herstandaardisering* op te klaar, is die onderskeie voorstelle en ontwikkelinge telkens teen die agtergrond van die dominante sosiopolitieke diskoers van die betrokke era uiteengesit. Hierdie uiteensetting bied groter insigte in die herstandaardiseringsdebat, want dit wys hoe die sosiopolitieke klimaat die frekwensie van ontwikkelinge binne die herstandaardiseringsdiskoers beïnvloed het. Met die einde van die apartheidstelsel in sig was daar groot geesdrif om Afrikaans los te maak van die Afrikanernasionalistiese ideologie en uiteindelik ’n inklusiewe standaardtaal te skep. Ten spyte van die onderskeie voorstelle is daar minimale veranderinge aan die taalvorm van Afrikaans en die status en prestige van variëteite soos Kaapse Afrikaans aangebring.

Om die noodsaaklikheid vir ’n herstandaardiseringsprojek te illustreer, toon ek aan hoe stigmas wat tydens die apartheidsera aan Kaapse Afrikaans in die Afrikaans-klaskamer gekoppel is, steeds in die hedendaagse Afrikaans-klaskamer teenwoordig is. Ek wys hoe die klaskamer en onderrigmateriaal histories gebruik is om die standaardtaalideologie rondom Afrikaans te bevorder, wat gevolglik Standaardafrikaans as die enigste legitieme vorm van Afrikaans gevestig het.

Op grond van die *Afrikaaps*-dokumentêr (2010) en die studies deur Basson (2018) en Cooper (2018) is dit duidelik dat die vooroordele van die apartheidsera steeds onder Kaapse Afrikaanssprekende leerders in die Wes-Kaap teenwoordig is. Deur ’n taalvorm te onderrig wat onder toestand van sosiale ongeregtigheid gestandaardiseer is, word die ideologiese konstruksies van daardie betrokke standaardvariëteit voortgesit. Newell (1991:45) meen: “The lexicon reflects the culture of a people: their world view, values, taboos, aspirations, intercultural and

intracultural relationships, their history.” Wanneer ek dit tans het oor die leksikon van Standaardafrikaans, reflekteer dit steeds die beeld en kultuur van Oosgrensafrikaans. Ten einde hierdie beeld te verander, moet Afrikaans geherstandaardiseer word. Volgens Corson (1990:158) funksioneer skole gereeld as ruimtes waar die grondslag vir sosiale transformasie gelê word. Daarom meen Haugen (1987:637) die verhoging van ’n taal se legitimititeit of die verandering van ’n taalvorm moet deur opvoedkundige instellings gedoen word. Die status van niestandaardvariëteite sal toeneem en makliker die standaardtaal kan verbreed indien dit deel uitmaak van onderrigmateriaal – aldus Van Rensburg (1984:189).

Ek stel voor dat skoolhandboeke ’n gepaste bron is om Afrikaans te herstandaardiseer, omdat dit enersyds tekste is met erkenning van amptelike liggame soos die Departement van Basiese Onderwys en andersyds aanduidend is van die sosiopolitieke ideale van ’n samelewing. Hierdie amptelike erkenning en ideologiese onderbou van skoolhandboeke maak dit invloedryke tekste wat produktiewe moontlikhede bied om die demokratiese ideale van die land in die taalvorm en -funksie van Afrikaans neerslag te laat vind. As Kaapse Afrikaans in handboeke opgeneem word, sal dit die status van dié variëteit verhoog, wat dit uiteindelik as ’n legitieme taalvorm van Afrikaans sal vestig.

In ’n opvolgartikel sal ek ’n meer gedetailleerde uiteensetting gee van die wyse waarop skoolhandboeke as ’n praktiese bron vir die herstandaardisering van Afrikaans gebruik kan word.

Bibliografie

Adhikari, M. (red.). 1996. *Straatpraatjies. Language, politics and popular culture in Cape Town. 1909–1922*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Afrikaaps. 2010. Kaapstad: Plexus Films.

Alexander, N. 2009. Afrikaans as a language of reconciliation, restitution and nation building. Lesing gelewer tydens die Roots-konferensie, 22–23 September, Universiteit van Wes-Kaapland, Bellville.

Ammon, U., N. Dittmar en K. Mattheier (reds.). 1987. *Sociolinguistics: an international handbook of the science of language in society*. Berlyn: Walter de Gruyter.

Apple, M.W. 1990. The text and cultural politics. *The Journal of Educational Thought*, 24 (3A):17–33.

Apple, M.W. en L.K. Christian-Smith (reds.). 1991. *The politics of the textbook*. New York: Routledge Roland.

Baldauf, R.B. 1994. Unplanned language policy and planning. *Annual Review of Applied Linguistics*, 14:82–9.

Basson, E. 2018. ’n Kritiese ondersoek na die plek van Kaapse Afrikaanse taalkunde en kallitentiteit in die Afrikaans Huistaalklaskamer aan die hand van Kaapse Afrikaanse idiomatiese uitdrukkings. MEd-verhandeling, Universiteit Stellenbosch.

Bonacina-Pugh, F. 2020. Legitimizing multilingual practices in the classroom: the role of the “practiced language policy”. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 23(4):434–8.

Botha, K. 1990. *Afrikaans en empowerment*. *Karring*, 5(1):5–9.

Botha, T.J.R. (red.). 1989. *Inleiding tot die Afrikaanse taalkunde*, 2de hersiene uitgawe. Pretoria: Academica.

Bourdieu, P. 1977. The economics of linguistic exchange. *Social Science Information*, 16 (6):645–68.

—. 1991. *Language and symbolic power*. Cambridge: Harvard University Press.

Bruthiaux, P. 2006. Restandardizing localized Englishes: aspirations and limitations. *International Journal of the Sociology of Language*, 177:31–49.

Buitendag, M. 1994. *Afrikaanse reseptiewe woordeskattoets*. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.

Cloete, E. 1992. Afrikaner identity: culture, tradition and gender. *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, 13:42–56.

Clyne, M. 1993. The German language after unification: adapting assumptions and methodologies to the “new world order”. *International Journal of the Sociology of Language*, 100/101:11–27. Cooper, A. 2018. “You can’t write in Kaapse Afrikaans in your question paper ... The terms must be right”: race- and class-infused language ideologies in educational places on the Cape Flats. *Educational Research for Social Change*, 7(1):30–45.

Cooper, R. 1989. *Language planning and social change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Corson, D. 1990. *Language policy across the curriculum*. Clevedon: Multilingual Matters.

Coulmas, F. (red.). 1998. *The handbook of sociolinguistics*. Oxford: Blackwell Publishers.

Creese, A., J.P. Takhi en A. Blackledge. 2014. The ideal “native speaker” teacher: negotiating authenticity and legitimacy in the language classroom. *The Modern Language*, 98(4):938–51.

Curdt-Christiansen, X.L. en C. Weninger. 2015. *Introduction: ideology and the politics of language textbooks*. In Curdt-Christiansen en Weninger (reds.) 2015.

Curdt-Christiansen, X.L. en C. Weninger (reds.). 2015. *Language, ideology and education: the politics of textbooks in language education*. Londen: Routledge.

Davids, A. 2011. *The Afrikaans of the Cape Muslims from 1815 to 1915. A sociolinguistic study*. Pretoria: Protea Boekhuis.

De Klerk, P.F., B.J. Esterhuizen, H.J.R. Hammann en E.L. Neethling. 1981. *Afrikaans my taal*. Standerds 9 en 10. Kaapstad: Maskew Miller.

De Wet, J.P. 1997. Afrikaans: 'n ideologiese besinning in 'n multilinguistiese Suid-Afrikaanse bestel. PhD-proefskrif, Unisa.

Departement van Basiese Onderwys (DvBO). 2011. Kurrikulum-assesserings en beleidsverklaring (KABV): Afrikaans Huistaal Graad 7–9. Pretoria: Staatsdrukker.

Deumert, A. 2000. *Language planning and policy*. In Mesthrie e.a. (reds.) 2000.

—. 2004. *Language standardisation and language change. The dynamics of Cape Dutch*. Amsterdam: John Benjamins.

Du Plessis, H. 2000. Taalbeplanning. In Du Plessis en Van Gensen (reds.) 2000.

Du Plessis, H. en T. du Plessis. 1987. *Afrikaans en taalpolitiek: 15 opstelle*. Pretoria: HAUM.
Du Plessis, T. en A. Van Gensen (reds.). 2000. *Taal en stryd 1989–1999: Gedenkbundel*. Pretoria: Van Schaik Uitgewers.

Esterhuyse, J.S. 1985. 'n Sosiolinguistiese ondersoek na die spraakgemeenskaplike geskiktheid van taal- en letterkundige materiaal (Afrikaans Eerste Taal, St. 9 en 10) vir die leerlinge van die Departement Onderwys en Kultuur (A.R.V.) en die Kaapse Onderwysdepartement. MA-verhandeling, Universiteit van Kaapstad.

—. 1986. *Taalapartheid en skoolafrikaans*. Emmarentia: Taurus Uitgewers.

Fairclough, N. 1989. *Language and power*. Londen: Longman.

—. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

February, V. (red.). 1994. *Taal en identiteit: Afrikaans en Nederlands*. Kaapstad: Tafelberg Uitgewers.

Gafoor, K.A. 2012. Considerations in the measurement of awareness. Lesing gelewer tydens die simposium National Seminar on Emerging Trends in Education, 12 November, University of Calicut, Kerala, Indië.

Giliomee, H. 2014. Afrikaner nationalism, 1875–1899. In Pretorius (red.) 2014.

Hartig, M. 1990. Deutsch als Standardsprache. *International Journal of the Sociology of Language*, 83:121–33.

Haugen, E. 1959. Planning for a standard language in modern Norway. *Anthropological Linguistics*, 1(3):8–21.

—. 1987. Language planning. In Ammon e.a. (reds.) 1987.

Heller, M. 1996. Legitimate language in a multilingual school. *Linguistics and Education*, 8:139–57.

Hendricks, F. 2011a. Hoe gemaak met die ánder Afrikaans? *Pomp*, 12:111–4.

—. 2011b. Die potensieële nut van ’n gelykevlak-perspektief op die variëteite van Afrikaans. Lesing gelewer tydens die simposium Mainstreaming Afrikaans regional varieties, 24/25 Januarie, Suid-Afrikaanse Sentrum vir Nederland en Vlaandere, Pinelands.

—. 2012. Die aard en konteks van Kaaps: ’n verledetydse, eietydse en toekomspektief. Lesing gelewer tydens simposium Kaaps in fokus, 19–20 Julie, Universiteit van Wes-Kaapland, Bellville.

—. 2016a. The nature and context of Kaaps: a contemporary, past and future perspective. *Multilingual Margins*, 3(2):6–39.

—. 2016b. Die aard en konteks van Kaaps: ’n hedendaagse, verledetydse en toekomspektief. In Hendricks en Dyers (reds.) 2016.

Hendricks, F. 2017. Die hervorming van SA en die elfde uitgawe van die *Afrikaanse woordelys en spelreëls*. Referaat gelewer tydens die 4de Gents Colloquium over het Afrikaans, 10–11 Oktober, Universiteit Gent en Gents Centrum voor het Afrikaans en de Studie van Zuid-Afrika, België.

Hendricks, F. en C. Dyers (reds.). 2016. *Kaaps in fokus*. Stellenbosch: Sun Media.

Hill, L. 2010. Language and status: on the limits of language planning. *Stellenbosch Papers in Linguistics*, 39:41–58.

Hugo, D. 2010. Die tweede Afrikaanse taalbeweging. In Hugo (red.) 2010.

Hugo, D. (red.). 2010. *Halala Afrikaans*. Pretoria: Protea Boekhuis.

Huss, L. en A.R. Lindgren. 2011. Introduction: defining language emancipation. *International Journal of the Sociology of Language*, 209:1–15.

Jespersen, O. 1925. *Mankind, nation and individual: from a linguistic point of view*. Michigan: H. Aschehoug & Company.

Johl, C. 2002. (Re-)standardisation, harmonisation and Afrikaans. A few cautionary notes. In Prah (red.) 2002.

Jordaan, A.M. 2004. Mites rondom Afrikaans. PhD-proefskrif, Universiteit van Pretoria.
Kaplan, R.B. en R.B. Baldauf. 1997. *Language planning. From practice to theory*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Kotzé, E. 2012. Standaardisering en “mainstreaming” – die kloutjie by die oor. In Prah (red.) 2012.

- Laher, S., A. Fynn en S. Kramer. 2019. Trends in social science research in Africa: rigour, relevance and responsibility. In Laher e.a. (reds.) 2019.
- Laher, S., A. Fynn en S. Kramer (reds.). 2019. *Transforming research methods in the social sciences. Case studies from South Africa*. Johannesburg: Wits University Press.
- Le Cordeur, M. 2015. Die kwessie van Kaaps: Afrikaansonderrig op skool benodig 'n meer inklusiewe benadering. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 55(4):712–28.
- . 2020. 'n Strategie vir die insluiting van Kaapse Afrikaans by die formele skoolkurrikulum. LitNet. <https://www.litnet.co.za/n-strategie-vir-die-insluiting-van-kaapse-afrikaans-by-die-formele-skoolkurrikulum> (27 Desember 2020 geraadpleeg).
- Le Roux, T.H., D.F. Malherbe en J.J. Smith. 1917. *Afrikaanse woordelys en spelreëls*. Bloemfontein: Het Volksblad-drukkerij.
- Lippi-Green, R. 1994. Accent, standard language ideology, and discriminatory pretext in the courts. *Language in Society*, 23(2):163–98.
- Llamas, C., L. Mullany en P. Stockwell (reds.). 2006. *The Routledge companion to sociolinguistics*. New York: Routledge.
- McLachlan, T. 2020. Oor Kaaps en herstandaardisering: 'n mening. LitNet. <https://www.litnet.co.za/oor-kaaps-en-herstandaardisering-n-mening> (28 Desember 2020 geraadpleeg).
- Mesthrie, R., J. Swann, A. Deumert en W. L. Leap (reds.). 2000. *Introducing sociolinguistics*. Philadelphia: John Benjamins.
- Milroy, J. 2001. Language ideologies and standardisation. *Journal of Sociolinguistics*, 5(4):530–55.
- . 2006. The ideology of the standard language. In Llamas e.a. (reds.) 2006.
- Milroy, J. en L. Milroy. 1985. *Authority in language. Investigating language prescription and standardisation*. Londen: Routledge.
- Milroy, L. 2000. Britain and the United States: two nations divided by the same language (and different language ideologies). *Journal of Linguistic Anthropology*, 10(1):56–89.
- Moeliono, A.M. 1968. Language development and cultivation: alternative approaches in language planning. *Pacific Linguistics*, Reeks D (68).
- Mokwena, R.M. 1993. Lees is die sleutel tot taalvernuf. *Afrikaans Vandag*, 1(1):2.
- Monteiro, H. 2015. Language and power: oppressed within in the word. *BUALA*. <https://www.buala.org/en/to-read/language-and-power-oppressions-within-the-word> (28 Desember 2020 geraadpleeg).
-

Mor, S. (red.). 2019. *Emerging trends in social sciences*. Nieu-Delhi: Bloomsbury Publishing India.

Newell, L.E. 1991. Philippine lexicography: the state of the art. *International Journal of the Sociology of Language*, 88(2):45–57.

Nienaber, G.S. en P.J. Nienaber. 1958. *Die opkoms van Afrikaans as kultuurtaal*. Pretoria: J.L. van Schaik Bpk.

Nienaber, G.S., P.J. Nienaber en C.J.M. Nienaber. 1962. *Dit was ons erns. Die ontwikkeling van die Afrikaanse taal, letterkunde, boek en tydskrif*. Kaapstad: Nasionale Handelsdrukkery Bpk.

Nöthling, M. 1996. Riglyne vir die onderrig van taalvariasie in Afrikaans Eerste Taal. MA-verhandeling, Universiteit van Johannesburg.

Odendaal, B.G. 2012. Die herstandaardisering van Afrikaans: 'n praktiese benadering met die *AWS* as gevallestudie. PhD-proefskrif, Universiteit Stellenbosch.

—. 2014. Moet Afrikaans geherstandaardiseer word? *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 54 (14):656–74.

Pennycook, A. 2001. *Critical applied linguistics*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Pieterse, H.J. 1998/1999. Hegemonie, Standaardafrikaans, “Alternatiewe Afrikaans” en “Aktuele Afrikaans”. *Tydskrif vir Letterkunde*, 36(4)/37(1):59–73.

Pokpas, L. en A. van Gensen. 1992. Afrikaans en ideologie in taalbeplanning: 'n stryd van standpunte. In Webb (red.) 1992.

Ponelis, F.A. 1987. Die eenheid van die Afrikaanse taalgemeenskap. In Du Plessis en Du Plessis (reds.). 1987.

—. 1993. *The development of Afrikaans*. Frankfurt: Peter Lang.

—. 1994. Standaardafrikaans in oorgang. In February (red.) 1994.

—. 1996. Codes in contradiction. In Adhikari (red.) 1996.

Prah, K.K. (red.). 2002. *Speaking in unison: the harmonisation and standardisation of Southern African languages*. Kaapstad: CASAS.

—. 2012. *'n Veelkantiger Afrikaans: streeksvariëteite in die standaardvorming*. Kaapstad: CASAS.

Pretorius, A. 1989. *Die Afrikaanse semantiese taalevalueringmedium*. Pretoria: Selfpublikasie.

- Pretorius, F. (red.). 2014. *A history of South Africa from the distant past to the present day*. Pretoria: Protea Boekhuis.
- Prinsloo, K.P. en M.C.J. van Rensburg (reds.). 1984. *Afrikaans: stand, taak, toekoms*. Pretoria: HAUM Opvoedkundige Uitgewery.
- Pütz, M. (red.). 1992. *Thirty years of linguistic evolution. Studies in honour of René Dirven on the occasion of his sixtieth birthday*. Amsterdam: John Benjamins.
- Reagan, T. 2016. The conceptualization of language legitimacy. *Critical Inquiry in Language Studies*, 13(1):1–19.
- Rubin, J. en B. Jernudd. 1971. *Can language be planned?* Honolulu: East West Centre en University of Hawaii Press.
- Sall, E. 2015. Trends and issues in the social sciences and humanities in Africa. Hooflesing gelewer tydens National Dissertations Workshop, 29–30 Julie, National Institute of Humanities and Social Sciences (NIHSS) of South Africa, Johannesburg.
- Slabbert, F. Van Zyl. 1999. *Afrikaner Afrikaan: anekdotes en analise*. Kaapstad: Tafelberg-Uitgewers.
- Sloanki, R.B. 2019. *Foreword*. In Mor (red.) 2019.
- Sonn, F. 1988. Amptelike opening van KPO se Alternatiewe Afrikaans-seminaar. In Van den Heever (red.) 1988.
- Srhir, A.M. 2012. Language planning, standardization and dynamics of change in Moroccan Arabic. *Dialectologia*, 9:53–69.
- Stander, M. en A.G. Jenkinson. 1993. Geïnstusionaliseerde taal binne 'n nuwe bedeling. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde*, 11(1):30–7.
- Steyn, J.C. 1987. *Trouwe Afrikaners*. Kaapstad: Tafelberg-Uitgewers.
- Stroop, J.P.A. 1992. Towards the end of the standard language in the Netherlands. In Van Leuvensteijn en Berns (reds.) 1992.
- Taylor-Leech, K. en A.J. Liddicoat. 2014. Macro-language planning for multilingual education: focus on programmes and provision. *Current Issues in Language Planning*, 15(4):353–60.
- Tegegne, W. 2015. The use of dialects in education and its impacts on students' learning and achievements. *Education Journal*, 4(5):263–9.
- Tollefson, J. 1991. *Planning language, planning inequality*. Londen: Longman.
-

Van Coller, H. en J. Steyn. 2020. Reaksie op Michael le Cordeur se mening oor Kaaps in die Afrikaans-kurrikulum. LitNet. <https://www.litnet.co.za/reaksie-op-michael-le-cordeur-se-mening-oor-kaaps-in-die-afrikaans-kurrikulum> (28 Desember 2020 geraadpleeg).

Van de Rheede, I. 1992. Die skool, Afrikaans en die kurrikulum. In Webb (red.) 1992.

—. 1993. Afrikaans in die onderwys. *Tydskrif vir Taalonderrig*, 28(4):166–75.

Van den Heever, R. 1987. *Tree na vryheid*. Kaapstad: Kaaplandse Professionele Onderwysersunie.

Van den Heever, R. (red.). 1988. *Afrikaans en bevryding*. Kaapstad: Kaaplandse Professionele Onderwysersunie.

Van der Horst, J. 2008. *Het einde van de standaardtaal. Een wisseling van Europese taalcultuur*. Amsterdam: J.M. Meulenhoff.

—. 2009. Het einde van de standaardtalen. Lesing gelewer tydens die simposium Standaardtalen in beweging. Standaardisatie en destandaardisatie in Nederland, Vlaanderen en Zuid-Afrika, 19–21 Augustus, Universiteit Leiden, Leiden.

Van Dulm, O. en F. Southwood. 2009. Die poeliesman het 'n gun: die prestasie van Kaapssprekende plattelandse leerders op 'n Afrikaansmedium-taaltoets wat dialek- neutraal sou wees. *LitNet Akademies*, 6(3):1–15. https://www.litnet.co.za/wp-content/uploads/2021/01/LA_6_3_southwood_vandulm.pdf.

Van Huyssteen, G. 2020. Sake voortspruitend: 'n reaksie op Michael le Cordeur se hervormingstrategie vir die Afrikaans-skoolkurrikulum. LitNet. <https://www.litnet.co.za/sake-voortspruitend-n-reaksie-op-michael-le-cordeur-se-hervormingstrategie-voor-die-afrikaans-skoolkurrikulum> (28 Desember 2020 geraadpleeg).

Van Huyssteen, G. en S. Pilon. 2021. Standaardisering as 'n produk van die tydsges. Referaat gelewer by die virtuele Ontlaering-kongres, 29 en 30 April, Pretoria, Potchefstroom.

Van Keymeulen, J. 2018. Het afschalen van het Afrikaans: Een politieke stommiteit. *Literator*, 39(2):1–4.

Van Leuvensteijn, J.A. en J.B. Berns (reds.). 1992. *Dialect and standard language in the English, Dutch, German and Norwegian language areas*. Verhandelingen, afdeling letterkunde, nieuwe reeks, deel 150. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Van Rensburg, C. 1984. Afrikaans – die pad vorentoe. In Prinsloo en Van Rensburg (reds.) 1984.

—. 1989. Soorte Afrikaans. In Botha (red.) 1989.

—. 1991. Wat van 'n Nuwe Afrikaans? *Acta Academica*, 23(3):13–33.

- . 1992. Die demokratisering van Afrikaans. In Webb (red.) 1992.
- . 2017. Die dag toe slim sy baas gevang het. *Stellenbosch Papers in Linguistics*, 48:51–66.
- Viljoen, J. 1998. Afrikaans en taalpolitiek op skool. MEd-verhandeling, Universiteit Stellenbosch.
- Vorster, J. 1980. Toets vir mondelinge taalproduksie. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.
- Wiley, T.G. en O. García. 2016. Language policy and planning in language education: legacies, consequences, and possibilities. *The Modern Language Journal*, 100 Supplement, ble. 48–63.
- Wade, R.D. 1996. An investigation of the putative restandardisation of South African English in the direction of a “new” English, Black South African English. MA-verhandeling, Universiteit van Natal.
- Webb, V.N. 1992. Language attitudes in South Africa: implications for a post-apartheid democracy. In Pütz (red.) 1992.
- . 1997. Afrikaans in een democratiserend Zuid-Afrika. *Ons Erfdeel*, 40(2):225–36.
- Webb, V.N. (red.). 1992. *Afrikaans ná apartheid*. Pretoria: J.L. van Schaik.
- Willemse, H. 2009. Verandering en toekoms: om ’n kreoolse Afrikaans te bedink. Lesing gelewer tydens die Roots-konferensie, 22–23 September, Universiteit van Wes-Kaapland, Bellville.
- . 2012. Om ’n veelkantiger Afrikaans te bedink. In Prah (red.) 2012.
- . 2016. Soppangheid vir Kaaps: mag, kreolisering en Kaapse Afrikaans. In Hendricks en Dyers (reds.) 2016.
- Wolfram, W. 1998. Dialect in society. In Coulmas (red.) 1998.

Eindnotas

¹ In hierdie artikel verwys die term *Kaapse Afrikaans* nie net na die Kaapse Vernakulêre Afrikaans (of Kaaps) wat in Kaapstad en omliggende gebiede gepraat word nie, maar sluit dit ook die Omgangsafrikaans in soos dit in die Boland, Swartland en Overberg gebruik word (Hendricks 2016a:7).

² Gemarginaliseerde variëteite is taalvariëteite wat as verkeerde en ontaarde vorme van die standaardtaal gekarakteriseer word – aldus Siegel (2006:157–8). Vanweë die voorgename karakterisering word hierdie variëteite beskou as onvanpas vir bepaalde gebruiksdomeine,

soos die sakesektor, die regering en die onderwysstelsel. Wanneer ek dit oor gemarginaliseerde variëteite het, verwys ek na Kaapse Afrikaans en Oranjerivierafrikaans.

³ Hierdie belangstelling kom ook voor in die breër samelewing, met gereelde diskoers oor die toe-eiening van identiteit (Sall 2015), waardering van inheemse kennisstelsels binne die opvoedkunde (Laher e.a. 2019:397) en die herskrywing van geskiedenis om die weg vir die insluiting van gemarginaliseerde stemme te baan (Sloanki 2019).

⁴ Diglossie kan omskryf word as die verskynsel waar twee verwante taalvorms (die standaard- en omgangstaal) ontwikkel en vir verskillende sosiolinguïstiese funksies gebruik word (Moeliono 1968:50; Ponelis 1994:14; Odendaal 2012:1–2). Binne die Afrikaanse spraakgemeenskap verwys dit na die gaping wat tussen Standaardafrikaans en die ander variëteite van Afrikaans ontwikkel het.

⁵ Ek vorm deel van die taakspan wat aan hierdie projek werk.

⁶ Sien die bekendstelling van Deel XVI van die WAT, waartydens Gerda Odendaal meer inligting bied oor die WAT se projek ten opsigte van die opname van Kaapse Afrikaans daarin: <https://www.litnet.co.za/wat-95-bekendstelling-van-deel-xvi>.

⁷ Sien die webwerf vir verdere inligting oor die projek: <http://dwkaaps.co.za>.

⁸ Sien <https://www.litnet.co.za/kennisgewing-taalkommissie-se-splinternuwe-adviespaneel> vir meer inligting.

⁹ Sien <https://www.litnet.co.za/persverklaring-vakatures-in-die-sa-akademie-se-taalkommissie> vir meer inligting.